

รายงานการวิจัย

การศึกษาวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์
ของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

The Study of Community Way and Local Wisdom for the
Conservation of Koh Sukorn, Palian District, Trang Province

สุดคณิง ณ ระนอง Sutkanung Na Ranong
ประภาศรี ศรีชัย Phaprasri Srichai
วิกิจ ผินรับ Wikit Phinrub

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์
วิจัยและนวัตกรรม
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องการศึกษาวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังนี้ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการวิจัยในระบอบวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) เป็นการศึกษาวิถีชุมชนและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ที่ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการทำวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณคุณราตรี จิตรหลัง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกรทุกฝ่ายที่ให้ข้อมูลและคอยอำนวยความสะดวกต่อการทำงานในพื้นที่ และที่สำคัญอย่างยิ่งต้องขอขอบพระคุณประชาชนทุกท่านในตำบลเกาะสุกร กลุ่มผู้นำ กลุ่มอาชีพ โรงเรียนหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการวิจัยในครั้งนี้ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

คณะผู้วิจัย
กุมภาพันธ์ 2564

การศึกษาวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

สุดคนึง ณ ระนอง¹ ประภาศรี ศรีชัย¹ และวิกิจ ผินรับ²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชุมชนและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มอาชีพ และตัวแทนประชาชนที่มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 12 คน และผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ ประชาชนทั่วไปในตำบลเกาะสุกร จำนวน 250 คน เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิและแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา การหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบความแตกต่างด้วยสถิติการทดสอบทีและการวิเคราะห์ความแปรปรวน

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรส่วนใหญ่เกี่ยวข้องข้องการดำเนินวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ มีการปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมวัฒนธรรมของชุมชน องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรที่โดดเด่นแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและโภชนาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนมอบพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน พบว่าคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอยู่ในระดับมาก ประชาชนคิดว่าชุมชนควรมีการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายให้กลับมาอยู่ในวิถีชุมชน ควรจัดให้มีหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนและให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน และควรจัดให้มีแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

คำสำคัญ: วิถีชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกาะสุกร

¹อาจารย์ สาขาศึกษาทั่วไป คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย อ.สิเกา จ.ตรัง

²อาจารย์ สาขาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์ประมง คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย อ.สิเกา จ.ตรัง

The Study of Community Way and Local Wisdom for the Conservation of Koh Sukorn, Palian District, Trang Province

Sutkanung Na Ranong¹ Phaprasri Srichai¹ and Wikit Phinrub²

Abstract

This research aimed to study community way and collect knowledge and local wisdom of Koh Sukon and transmit knowledge and local wisdom in Koh Sukon, Palian District, Trang Province. The sample used in the research consisted of 12 key informants: community leaders, representatives of occupational groups and people with knowledge of local wisdom and 250 informants in Koh Sukon, Palian District, Trang Province. Collect data from secondary data and primary data. The research instruments were qualitative research by documentary, In-depth interviews and focus group and quantitative research by collecting data from questionnaires. Analyze data by content analysis, mean, standard deviation, t test and analysis of variance.

The research results were found that the local wisdom of Koh Sukorn was related to lifestyle and occupation. It has been adapted in accordance with the social and cultural environment of the community. The local wisdom of the outstanding Koh Sukorn divided into 6 areas as follows: local wisdom in agriculture, local wisdom in herbs, local wisdom of food and nutrition, local wisdom in local snacks, local wisdom on fishery product processing and local wisdom in arts and crafts. Participation of the people in the conservation of local wisdom of the community. It was found that people in the community participated in caring for and preserving the local wisdom of the community at a high level. People think that the community should restore the lost local culture and wisdom back to the community way. Should provide a government agency or the private sector to promote, support and give importance to the local wisdom of the community. And should provide a learning center about local wisdom of the community.

Keywords: community way, local wisdom, Koh Sukorn,

¹ Department of General Education. Faculty of Science and Technology, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Sikao, Trang.

² Department of Aquaculture and Fishery Products. Faculty of Science and Technology, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Sikao, Trang.

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง.....	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	21
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้และการมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	25
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	31
3.1 พื้นที่ศึกษา.....	31
3.2 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย.....	31
3.3 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล.....	32
3.4 ขั้นตอนในการศึกษา.....	32
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	34
3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	35
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	36
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	37
4.1 ข้อมูลบริบทชุมชนของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง.....	37
4.2 ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร.....	42
4.3 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร.....	63
4.4 การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร.....	74

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	76
5.1 สรุปผลการวิจัย	76
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	79
5.3 ข้อเสนอแนะ	80
บรรณานุกรม.....	81
ภาคผนวก.....	84
แบบสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง	85
แบบสอบถามการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร.....	88
รายนามผู้ให้ข้อมูล	91
คณะผู้วิจัย	92
ภาพประทับใจจากการลงพื้นที่ชุมชนตำบลเกาะสุกร.....	93

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 2.1	ข้อมูลจำนวนประชากรจำแนกตามเขตการปกครอง.....	8
ตารางที่ 4.1	กลุ่มอาชีพของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง	42
ตารางที่ 4.2	ผลการวิเคราะห์จุดเด่นและจุดอ่อนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกร	47
ตารางที่ 4.3	ผลการวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกร	47
ตารางที่ 4.4	จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	63
ตารางที่ 4.5	จำนวนและร้อยละของการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ...	64
ตารางที่ 4.6	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังด้านการมีส่วนร่วม	65
ตารางที่ 4.7	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรด้านการบริหารจัดการ	66
ตารางที่ 4.8	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	67
ตารางที่ 4.9	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	68
ตารางที่ 4.10	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	69
ตารางที่ 4.11	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรในภาพรวม	70
ตารางที่ 4.12	การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ ตำบลเกาะสุกรกับเพศ.....	71
ตารางที่ 4.13	การเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรจำแนกตามที่อยู่อาศัย	71
ตารางที่ 4.14	การเปรียบเทียบรายค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรจำแนกตามที่อยู่อาศัย.....	72
ตารางที่ 4.15	การเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรจำแนกตามอายุ.....	72
ตารางที่ 4.16	การเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรจำแนกตามอาชีพ.....	73
ตารางที่ 4.17	การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ ตำบลเกาะสุกรกับการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	73

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1	กรอบแนวคิดการวิจัย	6
ภาพที่ 2.1	พื้นที่ตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง.....	8
ภาพที่ 2.2	ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	12
ภาพที่ 2.3	กระบวนการเกิดภูมิปัญญา	14
ภาพที่ 2.4	กระบวนการจัดการความรู้.....	27
ภาพที่ 3.1	ขั้นตอนในการศึกษา	33
ภาพที่ 4.1	เกาะสุกร	38
ภาพที่ 4.2	วิถีชีวิตชุมชนตำบลเกาะสุกร.....	41
ภาพที่ 4.3	แตงโมเกาะสุกร	44
ภาพที่ 4.4	การลงพื้นที่พูดคุยกับประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกรปลอดสารพิษ.....	44
ภาพที่ 4.5	หนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน.....	46
ภาพที่ 4.6	ปลิงกาหมาด.....	48
ภาพที่ 4.7	การสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรปลิงทะเลกาหมาด	49
ภาพที่ 4.8	ปลิงกาหมาดดองเหล้าขาว ดองน้ำผึ้ง และน้ำมันกาหมาด	49
ภาพที่ 4.9	“ซีเซะ” มะพร้าวขูดคั่วจนแห้งเป็นสีน้ำตาลแล้วนำมาตำจนแตกมัน	50
ภาพที่ 4.10	วัตถุดิบและส่วนผสมทั้งหมดของแกงไก่ตายาย	51
ภาพที่ 4.11	แกงไก่ตายาย.....	51
ภาพที่ 4.12	แกงไก่ตายายที่โดดเด่นด้านรสชาติและความหอมของเครื่องเทศ.....	52
ภาพที่ 4.13	วัตถุดิบหลักของเครื่องแกงตำมือ	53
ภาพที่ 4.14	ขั้นตอนการทำเครื่องแกงตำมือ.....	53
ภาพที่ 4.15	กลุ่มผลิตเครื่องแกงตำมือตำบลเกาะสุกร	54
ภาพที่ 4.16	วัตถุดิบและส่วนผสมของขนมตาหยาบ	55
ภาพที่ 4.17	ส่วนผสมของแป้งขนมตาหยาบ.....	56
ภาพที่ 4.18	ขั้นตอนการทำขนมตาหยาบ.....	56
ภาพที่ 4.19	การสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนมพื้นบ้าน “ขนมตาหยาบ”	57
ภาพที่ 4.20	ปลาจ๋องม้อง.....	58
ภาพที่ 4.21	การแล่ปีกทั้งสองข้างของปลาจ๋องม้อง.....	58
ภาพที่ 4.22	ขั้นตอนการทำปลาวงหรือปลาดอกไม้.....	59
ภาพที่ 4.23	ขั้นตอนการทำจ๊อปูเกาะสุกร	60
ภาพที่ 4.24	อุปกรณ์ที่ใช้ทำผ้าบาติก.....	61
ภาพที่ 4.25	ขั้นตอนการทำผ้าบาติก	62

สารบัญภาพ (ต่อ)

หน้า

ภาพที่ 4.26 การจัดนิทรรศการผลงานวิจัย..... 74

ภาพที่ 4.27 การบรรยายภาคการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ณ โรงเรียนหาดทรายทอง หมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายทอง 75

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่ที่มีภูมิปัญญาสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ภูมิปัญญาเป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ไทย และเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญและวิถีชีวิตของคนในแต่ละสังคม การสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะตนหรือการสร้างภูมิปัญญาเฉพาะในแต่ละพื้นที่จนเกิดขึ้นเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ต่าง ๆ เหล่านั้น (เอกชัย พุ่มดวง, 2551) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการ (Manage) การใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior) ของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในชุมชนและสังคมซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาชีวิต การอยู่รอดของบุคคลทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดขึ้นจากความรู้ ประสบการณ์ และแนวคิดที่ชุมชนได้มีการถ่ายทอดสืบสานต่อกันมา อาจเป็นการประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์ เพื่อให้ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม และการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (กนกพร นิมพลี, 2555)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ความสามารถและความชำนาญซึ่งเกิดจากความรอบรู้หรือประสบการณ์การเรียนรู้ และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ หรือการดำรงชีวิตในชุมชนของตน และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านั้นสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษภูมิปัญญาจัดเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญยิ่งของมนุษย์ สิ่งดังกล่าวสะสมองกวมขึ้นตามความรู้ ประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ของชุมชน ท้องถิ่น และสังคมในแต่ละพื้นที่ (ชวน เพชรแก้ว, 2547) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ หรือมนุษย์กับธรรมชาติโดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ และพิธีกรรมต่าง ๆ จนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดสืบทอดกันมา ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญและมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งต่อวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อความอยู่รอดของสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อวิถีชุมชนให้สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้พื้นฐานภูมิปัญญาเดิมเพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าไม่เพียงแต่ท้องถิ่นและผู้คนเท่านั้น แต่ยังเอื้อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและมั่นคง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมจึงเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของแต่ละสังคม อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่เหมาะสม ทรงคุณค่า และมีความสำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอีกทั้งยังช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และอำนวยความสะดวกในการทำงานเพื่อพัฒนา

ชนบทของกลุ่มบุคคล ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยใช้เป็นแนวทางในการทำงานให้สอดคล้องและผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมากยิ่งขึ้น (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2551) จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของเอกชัย พุ่มดวง (2551) พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดการสูญหายและไม่ได้นำมาสืบสานต่อเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตประจำวันเกิดจากการทวงวิชาของผู้รู้ และขาดการบันทึกอย่างเป็นระบบ ไม่มีการถ่ายทอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร ขาดการจัดการระบบสารสนเทศภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ ขาดการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการนำเอาภูมิปัญญาจากภายนอกเข้ามาโดยขาดความเชื่อมโยงกับบริบทของท้องถิ่น อันมีผลพวงมาจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี ดังนั้น การอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นควรเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน

ตำบลเกาะสุกรเป็น 1 ใน 10 ตำบลหนึ่งของอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เกาะสุกรเป็นเกาะเล็ก ๆ อยู่ทางฝั่งทะเลอันดามันในเขตอำเภอปะเหลียน มีเนื้อที่ประมาณ 8,750 ไร่ หรือประมาณ 14 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเสียมไหม บ้านแหลม บ้านทุ่ง และบ้านหาดทรายทอง มีประชากรประมาณ 2,579 คน และมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 942 ครัวเรือน ประชากรของตำบลเกาะสุกร ร้อยละ 96.98 นับถือศาสนาอิสลาม พื้นที่ส่วนใหญ่ของเกาะสุกรเป็นที่ราบสลับเนินเขา มีป่าชายเลนตามแนวชายฝั่งบ้างบางพื้นที่ ต้องใช้เรือยนต์เป็นพาหนะในการเดินทาง ที่ตั้งและอาณาเขตของตำบลเกาะสุกร ทิศเหนือติดต่อกับตำบลตาเสะ อำเภอหาดสำราญ และตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ทิศใต้ติดต่อกับทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย ทิศตะวันออกติดต่อกับพื้นที่อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล และทิศตะวันตกติดต่อกับพื้นที่ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เกาะสุกรมีท่าเทียบเรือ 2 แห่งคือ ท่าเทียบเรือหาดทรายทองขึ้นทางฝั่งท่าตะเสะ อำเภอหาดสำราญ และท่าเทียบเรือบ้านแหลมขึ้นทางฝั่งท่าข้าม อำเภอปะเหลียน ประชากรของตำบลเกาะสุกร ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม การประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศและฤดูกาล อาชีพหลักคือการทำประมง รองลงมาคือ อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำสวนยางพารา การทำนา ปลูกพืชหมุนเวียน เช่น แตงโม ข้าวโพด ผักต่าง ๆ แตงโมถึงผลไม้ท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงของเกาะสุกร เนื่องจากมีรสชาติอร่อย นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ และอาชีพรับจ้างทั่วไป ลักษณะทางสังคมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนเกาะสุกรส่วนใหญ่จะอิงกับศาสนาอิสลาม โดยมีประเพณีการเล่นในหลากหลายรูปแบบ รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่โดดเด่น เช่น การเข้าสู่ันต์ การออกบวชหรือฮารีรายอ แกงไก่ตายาย การทำขนมพื้นบ้านต่าง ๆ เป็นต้น (แผนพัฒนาท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร, 2563)

ข้อมูลจากแผนพัฒนา 4 ปี (พ.ศ.2561 – 2564) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง รายงานปัญหาและความต้องการของชุมชนตำบลเกาะสุกรในด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่าชุมชนยังขาดการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชนเริ่มเกิดการสูญหาย แนวทางสำคัญประการหนึ่งที่จะมีส่วนช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรมีการส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้รู้ในชุมชนได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดคุณค่าได้รับการพัฒนาไม่สูญหาย และ

สามารถนำไปใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับยุคสมัย การพัฒนากระบวนการเรียนรู้วิถีชุมชนและการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนพื้นที่เกาะสุกรเพื่อไม่ให้สูญหายเป็นองค์ความรู้ที่ควรมีการจัดการอย่างเป็นระบบและได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องบูรณาการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพของชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นที่เชื่อมโยงองค์ความรู้และความต้องการของชุมชน อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยอยู่บนพื้นฐานของการผสมผสานร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) และการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีชุมชนและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
2. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนได้องค์ความรู้และฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิถีชุมชนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร
2. ได้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ เยาวชนในชุมชน ประชาชนในท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังเป็นการศึกษาวถีชุมชนและรวบรวมองค์ความรู้ เพื่อถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) และเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการศึกษาบทวนข้อมูลบริบทชุมชน และข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้วยการศึกษาจากเอกสาร (Documentary) ได้แก่ บทความ งานวิจัย เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ เอกสารทางวิชาการ รวมถึงเอกสารข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา แผนบริหารความต่อเนื่อง แผนการดำเนินงานประจำปี และรายงานผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร เป็นต้น นำมาวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูล จากนั้นนำไปตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ

2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ตัวแทนชุมชน ตัวแทนประชาชนในพื้นที่ตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยการสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรใน 6 ด้าน ประกอบด้วย

- 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม
- 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร
- 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและโภชนาการ
- 4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนมอบพื้นบ้าน
- 5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง
- 6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม

3. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เป็นการนำเสนอองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรที่ควรอนุรักษ์และสืบสาน จัดทำในรูปแบบของชุดความรู้และกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเกาะสุกร แก่เยาวชนและชาวบ้านในชุมชน

ขอบเขตด้านพื้นที่และกลุ่มที่ศึกษา

พื้นที่ในการศึกษาเก็บข้อมูล คือ ตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ใน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสี่หมื่นใหม่ บ้านแหลม บ้านทุ่ง และบ้านหาดทรายทอง และทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ที่ศึกษา ประกอบด้วย

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ ประชาชนทั่วไปในท้องถิ่นที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุในชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชนที่มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ผู้ให้ข้อมูลรอง (Informants) ได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และประชาชนทั่วไปในตำบลเกาะสุกร

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา จากบรรพบุรุษ หรือได้รับการถ่ายทอดกันมาจากสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ครอบครัว ศาสนา ความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับรากฐานความรู้ ความคิด ทั้งในสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรมซึ่งเกิดจาก ประสบการณ์เดิมหรือผสมผสานกับความรู้ใหม่ ๆ โดยมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาภายในสังคม ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร หมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาภายในชุมชน และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมวัฒนธรรมของ ชุมชนตำบลเกาะสุกร ใน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านสมุนไพร ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านขนมอบพื้นบ้าน ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง และด้านศิลปหัตถกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคทางด้านการเกษตร การปรับใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร รวมถึงการทำการเกษตรบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษา สุขภาพของคนในชุมชน รวมถึงการใช้สมุนไพร การวางแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบ พื้นบ้าน เป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและโภชนาการ หมายถึง ความสามารถในการเลือกสรร ประมู งแต่ง หรือวิธีการประกอบอาหารที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษทำให้เกิดเป็นประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนมอบพื้นบ้าน หมายถึง ความรู้ ความสามารถด้านการทำขนมพื้นบ้าน ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ที่อาจเกี่ยวข้องกับ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา หรือพิธีกรรมต่าง ๆ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง หมายถึง ความสามารถในการปรุงแต่ง การประกอบอาหาร วิธีการถนอมอาหาร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การคัดสรรวัตถุดิบ การพัฒนาบรรจุ ภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ประมง โดยผสมผสานวิธีการดั้งเดิมร่วมกับการพัฒนาวิธีการใหม่ที่ สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของอัตลักษณ์หรือความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

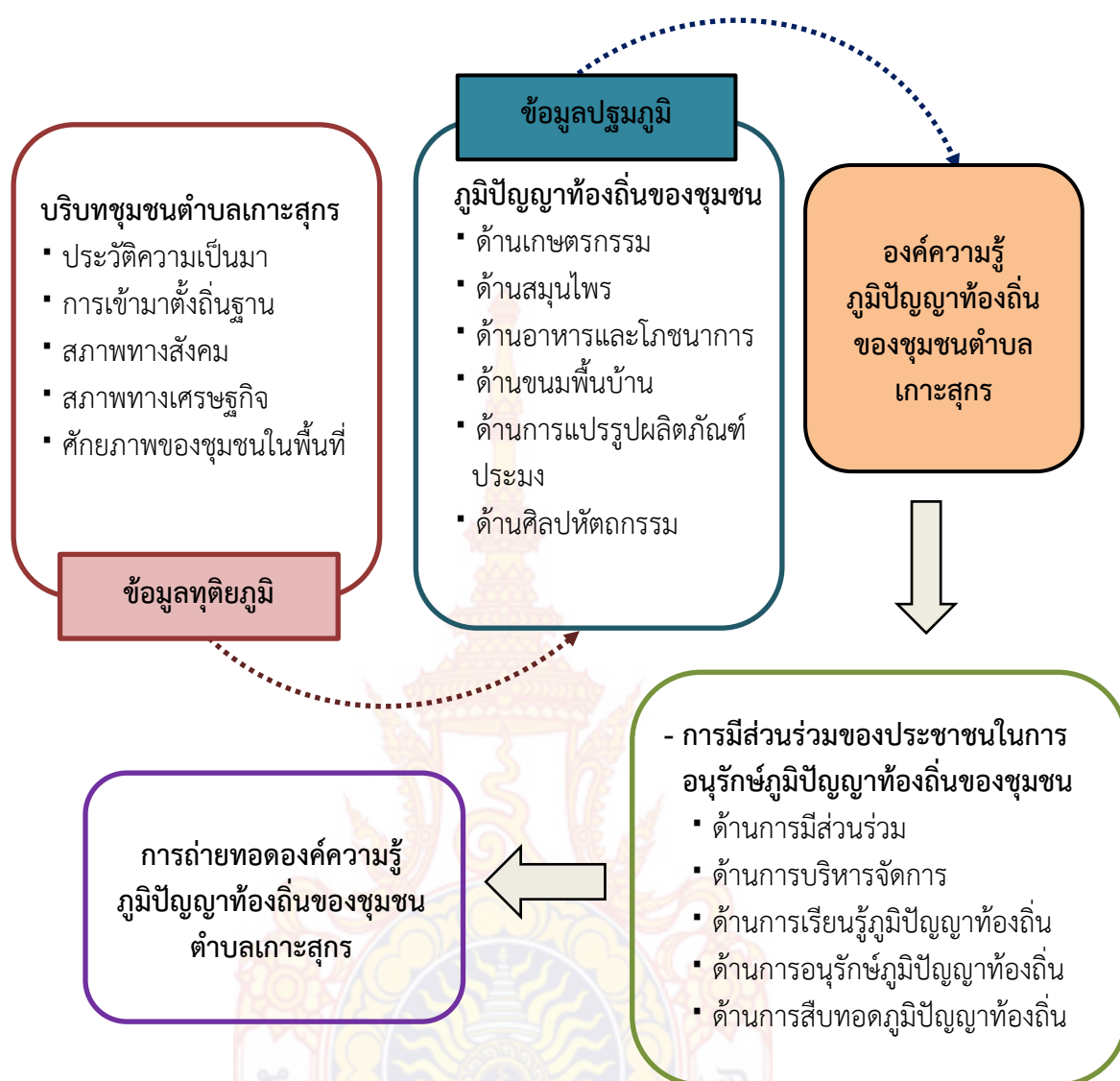
ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม หมายถึง ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงาน ทางด้านศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การวาดภาพ จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรีที่ศตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และการนันทนาการ เป็นต้น

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การพิทักษ์รักษาและการธำรงไว้ซึ่งความรู้หรือ ประสบการณ์ดั้งเดิมของชุมชน โดยมีการถ่ายทอดองค์ความรู้นั้น ๆ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่สืบต่อกันมา จากรุ่นสู่รุ่น

ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง ชุมชนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเสียมไหม บ้านแหลม บ้านทุ่ง และบ้านหาดทรายทอง

1.6 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

การศึกษาวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เป็นรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร ความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน รวมถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น โดยกำหนดรูปแบบและวิธีการศึกษาจากแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิถีชุมชนและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรม ศึกษาแนวคิดเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
2. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้และการมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

2.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลเกาะสุกร เป็นตำบลหนึ่งในจำนวน 10 ตำบลของอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่กลางทะเล โดยยังไม่มีสะพานเชื่อมต่อระหว่างเกาะกับตำบลรอบนอก ต้องใช้เรือยนต์เป็นพาหนะในการเดินทาง มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 8,750 ไร่ หรือประมาณ 14 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับเนินเขา

อาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลตะเสะ อำเภอหาดสำราญ จังหวัดตรัง และ ตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

ทิศใต้ ติดต่อกับทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับพื้นที่อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล

ทิศตะวันตก ติดต่อกับพื้นที่ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

ตำบลเกาะสุกร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

หมู่ที่ 1 บ้านเสียมไหม

หมู่ที่ 2 บ้านแหลม

หมู่ที่ 3 บ้านทุ่ง

หมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายทอง

ภาพที่ 2.1 พื้นที่ตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

2.1.2 ลักษณะภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศ

สภาพพื้นที่ตำบลเกาะสุกรโดยทั่วไปเป็นพื้นที่รูปร่างยาว จากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตก พื้นที่ทางทิศตะวันออกเป็นที่ราบ ตอนกลางเกาะเป็นภูเขาค่อนข้างสูง ราบสลับเนินเขามีชายหาดเป็นแนวยาวเรียบบริเวณชายฝั่ง การตั้งถิ่นฐานของราษฎรตั้งบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจายไปตามแนวทางคมนาคมและแนวชายฝั่งทะเลเป็นส่วนใหญ่

ลักษณะภูมิอากาศของเกาะสุกรอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ช่วงกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ช่วงกลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนพฤษภาคม

2.1.3 ข้อมูลจำนวนประชากร

ตำบลเกาะสุกร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเสียมไหม บ้านแหลม บ้านทุ่ง และบ้านหาดทรายทอง มีประชากรทั้งสิ้น 2,576 คน แยกเป็นชาย 1,308 คน เป็นหญิง 1,268 คน และมีจำนวนครัวเรือน 942 ครัวเรือน

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลจำนวนประชากรจำแนกตามเขตการปกครอง

หมู่ที่	หมู่บ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านเสียมไหม	315	306	621	233
2	บ้านแหลม	402	381	783	253
3	บ้านทุ่ง	204	216	420	162
4	บ้านหาดทรายทอง	387	365	752	294
รวม		1,308	1,268	2,576	942

ข้อมูลจาก งานทะเบียนราษฎร ที่ทำการปกครองอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ณ วันที่ 26 มีนาคม 2563

2.1.4 การคมนาคมขนส่ง

ถนนสายหลักระหว่างหมู่บ้าน การสัญจรส่วนใหญ่เป็นถนนคอนกรีตสายเล็ก ๆ และมีถนนรอบเกาะที่เดินทางได้สะดวกและได้มาตรฐานของกรมทางหลวงชนบท การคมนาคมภายในหมู่บ้านสะดวก ยกเว้นช่วงฤดูฝนที่มีน้ำท่วมขัง น้ำไหลไม่ทัน การคมนาคมระหว่างตำบลเกาะสุกรกับพื้นที่ใกล้เคียง ต้องใช้เรือข้ามฝั่งในการเดินทาง การเดินทางจากตัวเมืองตรังสามารถนั่งรถตู้หรือรถแท็กซี่ลงที่ตลาดย่านตาขาว แล้วต่อรถสองแถวสายย่านตาขาว-ปากปรน-แหลมตะเสะ ระยะทาง 47 กิโลเมตร ถึงท่าเรือตะเสะ หรือใช้เส้นทาง ตรัง-ปะเหลียน (ทางหลวงหมายเลข 404) เลี้ยวขวาสี่แยกบ้านนา ประมาณ 18 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายอีกประมาณ 7 กิโลเมตร ถึงท่าเรือตะเสะ หมู่ที่ 4 ตำบลตะเสะ อำเภอหาดสำราญ จังหวัดตรัง และเดินทางต่อด้วยเรือหางยาว ประมาณ 15 นาที

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาอย่างช้านานและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ที่สำคัญคือเป็นองค์ความรู้ที่มีการเชื่อมโยงในเรื่องของอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และประเพณีที่สั่งสมจากประสบการณ์ของผู้รู้ในชุมชน และถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ โดยมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องและมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้ว่าหมายถึง ความสามารถในการคิดแก้ไข อาจเอาบางอย่างมาจากบรรพบุรุษแต่ในขณะเดียวกันก็อาจเอามาจากความรู้ของโลกสมัยปัจจุบันก็ได้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่ไม่ได้อยู่ลอย ๆ แต่สัมพันธ์กับชีวิตและชุมชนอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ เรียนรู้และปรับความรู้เพื่อตอบปัญหาในชีวิตของตนหรือของชุมชน ไม่ได้นำความรู้นั้นไปขายให้เกิดความร่ำรวยแก่ใคร ภูมิปัญญาเป็นคำสมาสระหว่างคำว่า “ภูมิ” กับคำว่า “ปัญญา” หมายถึง ความรู้ที่เป็นพื้นฐานโดยภูมิ หรือ ภูมิ หมายถึง สถานที่ พื้นฐาน แผ่นดิน หรือฐานของศาสตร์ ซึ่งภูมิปัญญาของไทยจะหมายถึง ความรู้ความสามารถ วิธีการ ผลงานที่คนไทยได้ค้นคว้า รวบรวม จัดเป็นความรู้ และถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งจนเกิดผลิตผลที่ดี งดงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถนำแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตได้

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ของชาวบ้านที่ถูกสร้างขึ้นมาจากความรู้ความสามารถตลอดจนประสบการณ์และถูกถ่ายทอดซึ่งกันและกันในชุมชนโดยตกทอดและสะสมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ภูมิปัญญาถือเป็นทรัพย์ทางปัญญาที่มีคุณค่ายิ่งไม่ยิ่งหย่อนกว่าความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ ศิริประภา โคบายาชิ (2555) ได้สรุปความหมายคำสำคัญต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ได้แก่ คำว่า ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล ไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ สติปัญญา ความคิด ความเชื่อ ที่เป็นองค์รวมทั้งหมดของคนโดยทั่วไป

2. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ สติปัญญา ความคิด ความเชื่อ และความสามารถทั้งหมดของชาวบ้านธรรมดาในพื้นที่หมู่บ้านต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านอย่างเหมาะสมตามสภาพพื้นที่หรือพื้นบ้านของแต่ละแห่ง

3. ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคนหนึ่งคิดได้เองในการดำเนินวิถีชีวิตและการแก้ไขปัญหาเป็นสติปัญญา เป็นองค์รวมความรู้ทั้งหมดทั้งกว้างและลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ สติปัญญา ความคิด ความเชื่อ และความสามารถทั้งหมดของชาวบ้าน โดยส่วนรวมหมดทุกคนในท้องถิ่นหมู่บ้านต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตหรือแก้ไขปัญหาของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นอย่างเหมาะสมตามสภาพท้องถิ่นแต่ละแห่งซึ่งไม่ใช่ของผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ

5. ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ สติปัญญา ความคิด ความเชื่อ ความสามารถทักษะและความสามารถที่เป็นองค์รวมทั้งหมดของคนไทย อันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้มวลรวมทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด ปรับปรุง พัฒนา และเลือกสรรมาแล้วอย่างดี ในการสร้างผลงานแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

6. ภูมิปัญญาสากล หมายถึง องค์ความรู้ สติปัญญา ความคิด ความเชื่อ และความสามารถที่เป็นองค์รวมของชาวโลกกลุ่มหนึ่งที่มีการสืบทอดสู่ประเทศต่าง ๆ จนเป็นที่ยอมรับของคนจำนวนมาก

เสรี พงศ์พิศ (2546) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ว่า หมายถึง พื้นเพ รากฐานของความรู้ชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงกับการเรียนรู้และประสบการณ์ได้รับการสืบทอดต่อกันมาและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในชุมชนท้องถิ่น สิริกร ไชยมา (2544) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึง องค์ความรู้ของชาวบ้านหรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นมาจากสติปัญญา ความสามารถของชาวบ้านเอง เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยโดยมีกระบวนการสั่งสม สืบทอด และกลั่นกรองกันมาเป็นระยะเวลานานจนเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ภูมิปัญญามีลักษณะใกล้เคียงกับองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในแง่ที่ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการศึกษาเชิงประจักษ์ผ่านการพิสูจน์ทดลองและกระบวนการคัดสรร ปรับปรุง และพัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบที่ปรับให้เข้ากับระบบนิเวศของคนและชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้ คือ

1. ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

2. ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถที่ได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัวและการดำรงชีพตามสภาพแวดล้อมของธรรมชาติ

3. ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต และเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน และส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้าน

4. ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ในการศึกษาเล่าเรียน วิถีชีวิตชาวบ้าน พิธีกรรมชุมชน โดยเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน และเป็นประโยชน์แก่คนทุกระดับ

นอกจากนี้ ยิ่งยง เทาประเสริฐ (2547) ให้ความหมายภูมิปัญญาว่า เป็นความรู้ความสามารถ และศักยภาพในเชิงการแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้สืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเผ่าพันธุ์ ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีลักษณะเป็นองค์รวม เป็นความรู้พื้นฐานที่สัมพันธ์กับความรู้อื่น ๆ อย่างบูรณาการ เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความจริง ความดีงามในตัวเอง เป็นความรู้ที่เป็นคุณธรรมทำให้ผู้คนเป็นคนดีเป็นคนเก่งและมีความสุข เป้าหมายของการเรียนรู้ ภูมิปัญญาจึงอยู่ที่ความพอเพียง การพึ่งตนเอง จึงควรปลูกฝังให้แก่เด็กและเยาวชนให้ได้เรียนรู้ และเกิดความภาคภูมิใจ ส่งผลให้เกิดการฟื้นฟูและสืบสานอย่างยั่งยืนต่อไป ส่วนวารุณี พงษ์ภิญโญ (2545) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเป็นความรู้ที่เกิดจากการศึกษา การแสวงหาคำตอบโดยการอาศัยประสบการณ์ที่สั่งสมกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นการรวมเอาประสบการณ์นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วรวบรวมเพื่อสรุปหาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดในสภาพเวลานั้น ๆ จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ จากการผสมผสานความรู้เดิมให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่มีขอบเขตกว้างขวางลึกซึ้ง ที่เกี่ยวข้องกับคตินิยม ความรู้ การรู้เท่าทัน ธรรมชาติของสรรพสิ่งรอบตัว และการเลือกเฟ้น ความคิด วิธีการมาใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นเรื่อง การสั่งสมประสบการณ์หรือการนำเอาทรัพยากรความรู้ ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่อาจเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนหรือลักษณะเฉพาะพื้นถิ่นที่ใช้ในการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต กิจกรรมทางประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ และวิไลพรรณ ใจเพียร (2552) ได้สรุปความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านหรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึง ความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน ซึ่งได้เรียนรู้จากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้อง หรือผู้มีความรู้ในชุมชน ความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเป็นแนวทาง หลักเกณฑ์ วิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ในครอบครัว ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ความสัมพันธ์กับผู้ล่่วงลับบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือธรรมชาติ รอบตัว ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นองค์ความรู้ที่มีความหมายเช่นเดียวกับองค์ความรู้พื้นฐานซึ่งมีคุณค่า และความดีงามที่จรจรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ ความรู้พื้นฐานภูมิปัญญาเดิมเพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าไม่เพียงแต่ต่อท้องถิ่นและผู้คนเท่านั้นแต่ยังเอื้อประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาประเทศ อย่างยั่งยืนอีกด้วย (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2551)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการ (Manage) การใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior) ของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในชุมชนและสังคมซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาชีวิต การอยู่รอดของบุคคล ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและทางด้านสังคม เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดขึ้น จากความรู้ ประสบการณ์ และแนวคิดที่ชุมชนได้มีการถ่ายทอดสืบสานต่อกันมา อาจเป็นการประดิษฐ์ คิดค้นสร้างสรรค์ เพื่อให้ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม และการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นเพื่อ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ภาพที่ 2.2 ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมที่ได้รับ การถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ หรือได้รับการถ่ายทอดกันมาจากสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ครอบครัว ศาสนา ความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับรากฐานความรู้ ความคิด ทั้งในสิ่งที่เป็นนามธรรม หรือรูปธรรมซึ่งเกิดจากประสบการณ์เดิมหรือผสมผสานกับความรู้ใหม่ ๆ โดยมีการถ่ายทอดสืบต่อกัน มาภายในสังคมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมวัฒนธรรม ในปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่น หากได้รับการพัฒนา ปรับปรุง และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันย่อมทำให้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงอยู่และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2.2.1 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตสังคม และในสภาพแวดล้อม ที่แตกต่างกันและถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม ยศ สันตสมบัติ (2542) ได้กล่าวว่า ธรรมชาติ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่กลุ่มชนต่าง ๆ ได้สั่งสมสืบทอดและพัฒนามาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เป็น องค์ความรู้ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ในลักษณะที่ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิด จากการศึกษาระเบียงประจักษ์ผ่านการพิสูจน์ การทดลอง การคิดสรร การปรับปรุงและพัฒนาความคิด อย่างเป็นระบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีข้อแตกต่างจากวิทยาศาสตร์ใน 2 ประการ คือ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมี ลักษณะจำเพาะเจาะจงเฉพาะท้องถิ่น พื้นที่หรือระบบนิเวศในระบบนิเวศหนึ่ง เป็นองค์ความรู้ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์ สัตว์ พืช ธรรมชาติ ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงสร้างขึ้นจากความเข้าใจอย่างชัดเจนในสัมพันธ์ภาพของ สรรพชีวิตต่าง ๆ ภายในระบบนิเวศนั้นซึ่งนำไปสู่ความสามารถในการบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ และพัฒนาทรัพยากรในระบบนั้น ๆ อย่างยั่งยืน และ 2) ลักษณะจำเพาะของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยว กันเชื่อมโยงกับมิติทางด้านสังคมและชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดขึ้นจากคนในชุมชน เกิดจากระบบ เครือญาติที่ดำรงอยู่ร่วมกันภายในชุมชนท้องถิ่น ที่ถูกเล่าขานหรือถ่ายทอดในรูปแบบต่าง ๆ

นิตี เอียวศรีวงศ์ (2536) ได้อธิบายลักษณะความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ลักษณะ ดังนี้

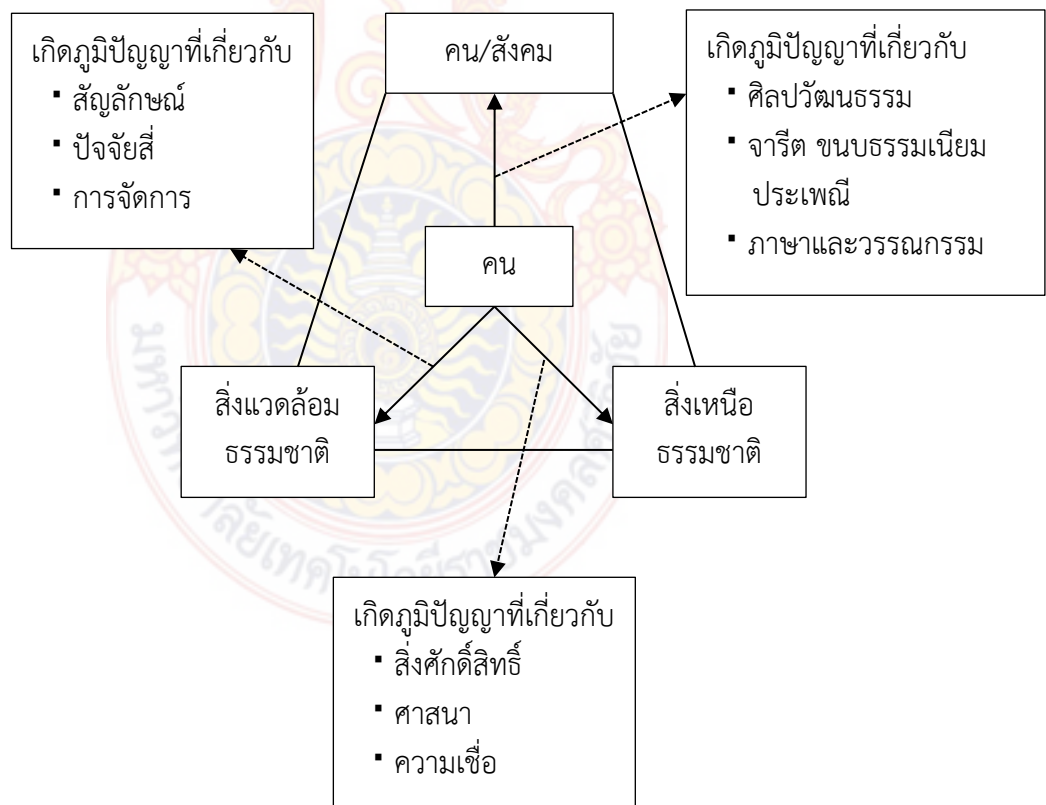
1. ความรู้และระบบความรู้ ซึ่งภูมิปัญญาไม่ได้เกิดขึ้นชั่วขณะมาในหัวแต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้านมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ดังนั้นในการศึกษาจะเข้าไปดูว่าชาวบ้านรู้อะไรอย่างเดียวนั้นไม่พอ ต้องศึกษาให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างไร
2. การสั่งสมความรู้ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสมและการกระจายความรู้ที่ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ภายในท้องถิ่น ซึ่งมีกระบวนการศึกษาความรู้ การรวบรวมความรู้ และการต่อยอดองค์ความรู้
3. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีสถาบันในการถ่ายทอดความรู้ นั้น ๆ โดยตรง แต่มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง
4. การสร้างสรรค์และการปรับปรุงระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่ถูกปรับเปลี่ยนตลอดเวลา โดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง ซึ่งจะปรับเปลี่ยนความรู้และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ไพพรธณ เกียรติโชคชัย (2541) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนและเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนเนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไทยที่ถ่ายทอดกันมาเป็นเวลายาวนานและมรดกไทยที่คนไทยรู้สึกภูมิใจ ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ที่มีขอบเขตกว้างขวางและลึกซึ้งซึ่งครอบคลุมคตินิยม ความรู้ เป็นการศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้แบบเชิงประจักษ์จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเสมอ ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือมีการทดสอบจากประสบการณ์จริงจนกว่าจะหาข้อสรุปที่ชัดเจนและสืบทอดต่อ ๆ กันไป เป็นการเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งหรือจากชุมชนหนึ่งสู่อีกชุมชนหนึ่ง การถ่ายทอดความรู้ความสามารถประสบการณ์ตรงจากคนรุ่นหนึ่งโดยการทำให้อู การลงมือทำ และการปฏิสัมพันธ์รูปแบบต่าง ๆ ในหลายสาขามาผสมผสานกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงนับเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมที่เรียกว่า การเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated) ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญต่อสังคมหลายประการ (นิคม ชมพูลง, 2548) ได้แก่

1. ทำให้เกิดความสงบสุขทั้งในชุมชน หมู่บ้าน หรือในส่วนตัวของชาวบ้านเอง และสามารถประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม
2. ทำให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณีในการลดการพึ่งพาตนเองจากสังคมภายนอก
3. ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน และช่วยปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย
4. ใช้ในการกำหนดแนวทางการทำงานของกลุ่มบุคคล หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องและผสมผสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน
5. ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่น รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น เป็นการเชื่อมโยงความรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2553) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าเป็นระบบของวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างวัฒนธรรม ประกอบด้วย 3 ระบบที่มีความสำคัญ ได้แก่ ระบบคุณค่า หมายถึงศีลธรรมของส่วนรวมและจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ ระบบภูมิปัญญาเป็นระบบที่ครอบคลุมวิถีคิดของสังคมไทย เป็นการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติแวดล้อมซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ และการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กรทางสังคมท้องถิ่นเพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม และระบบอุดมการณ์อำนาจ หมายถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิความเป็นมนุษย์ที่จะเสริมสร้างความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชน เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้สร้างสรรค์ และถ่ายทอดภูมิปัญญาในการพัฒนาสังคมให้เป็นไปตามหลักการของศีลธรรม

ศุภนัยศึกษาภูมิปัญญาอีสาน-ล้านช้าง (2550) ได้อธิบายภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า มีโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้สะท้อนออกมาเป็นภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ 3 ลักษณะ คือ ภูมิปัญญาด้านอาชีพ ปัจจัยสี่ และการจัดการ ภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ภาษา และวรรณกรรม ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา และความเชื่อ โดยมีความสัมพันธ์ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 2.3 กระบวนการเกิดภูมิปัญญา
ที่มา: ศุภนัยศึกษาภูมิปัญญาอีสาน-ล้านช้าง (2550)

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ใน 3 มิติ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จะแสดงออกมาในลักษณะภูมิปัญญาในการดำเนินวิถีชีวิตขั้นพื้นฐาน ด้านปัจจัยสี่ ซึ่งประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตลอดทั้งการประกอบอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคม จะแสดงออกมาในลักษณะจารีตประเพณี ศิลปะ และนันทนาการ ภาษาและวรรณกรรม ตลอดทั้งการสื่อสารต่าง ๆ เป็นต้น และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ จะแสดงออกมาในลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา ความเชื่อต่าง ๆ เป็นต้น

2.2.2 องค์ประกอบและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศโดยรวมได้ ประเวศ วะสี (2536) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 3 ลักษณะ คือ 1) เป็นความจำเพาะกับท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของคนในชุมชน ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาจากภายนอก โดยที่ไม่อาจนำไปใช้กับท้องถิ่นอื่น ๆ ที่แตกต่างกันได้ แต่ถ้าใช้ได้ก็ไม่ดีมากนัก 2) มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีการเชื่อมโยงกันระหว่างชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อมมีการนำเอาธรรมชาติมาอธิบายเป็นรูปธรรมที่สามารถแตะต้องได้ และ 3) มีความเคารพผู้อาวุโส ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญกับประสบการณ์จึงให้ความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า นอกจากนี้ เอี่ยม ทองดี (2542) ได้ระบุว่าภูมิปัญญามีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ คือ

1. ความคิด เป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดที่เรียกว่า Cognitive System ซึ่งประกอบด้วยระบบประสาท ระบบสมอง และต่อมต่าง ๆ ทำหน้าที่คิดให้แก่ร่างกายทั้งส่วนที่เป็นจินตนาการและผลของการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม ซึ่งความคิดดังกล่าวนี้จะเป็นแหล่งสำคัญหรือที่มาขององค์ความรู้อันเป็นองค์ประกอบของภูมิปัญญาในลำดับถัดไป

2. ความรู้ มีการนำมาใช้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น องค์ความรู้ ภูมิรู้ เช่น ทฤษฎีแห่งการเรียนรู้ การสืบค้นกำเนิดแห่งความรู้ และธรรมชาติของความรู้ การหาคำตอบว่าตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ หรือว่าความรู้เป็นเพียงการพิจารณาเทียบเคียงซึ่งไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ซึ่งความรู้หรือองค์ความรู้เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของภูมิปัญญา

3. ความเชื่อ เป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งของสังคมมนุษย์ มนุษย์แต่ละกลุ่มมีความเชื่อแตกต่างกันไป ความเชื่อเป็นความศรัทธาหรือความยึดมั่นถือมั่นซึ่งเป็นแกนสำคัญในการดำเนินชีวิตและความมั่นคงของสังคม ความเชื่อมีอยู่หลายระดับ ทั้งความเชื่อโดยทั่วไปซึ่งเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณ บาปบุญคุณโทษ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในภูมิปัญญา

4. ค่านิยม คือสิ่งที่คนสนใจ คนปรารถนาอยากได้ อยากมี อยากจะเป็นที่ยกย่องสรรเสริญ หรือเป็นสิ่งที่บังคับต้องทำ ต้องปฏิบัติ มีความรักและมีความสุขเมื่อได้เห็นหรือได้สิ่งเหล่านั้นมา ค่านิยมจึงเป็นพื้นฐานของการจัดรูปแบบพฤติกรรมที่ปรากฏอยู่ภายใน และแสดงออกเป็นพฤติกรรม ในลักษณะต่าง ๆ โดยเป็นสิ่งที่กลุ่มสังคมกลุ่มหนึ่ง ๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีมีค่า ควรแก่การกระทำ น่ายกย่อง หรือเห็นว่าถูกต้องดีงาม ค่านิยมจึงเป็นพื้นฐานสำคัญทางภูมิปัญญาและก่อให้เกิดพฤติกรรมของบุคคลแต่ละสังคม

5. ความคิดเห็น คือภาวะที่เกิดขึ้นหลังจากบุคคลหรือชุมชนได้พิจารณาโดยรอบคอบแล้ว จึงลงมติตัดสินใจว่าควรแสดงออกในลักษณะอย่างไร ทั้งเห็นด้วย ยอมรับ ร่วมมือ หรือปฏิเสธ ความคิดเห็นจึงมีผลสำคัญต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมาทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

6. ความสามารถ เป็นศักยภาพและประสิทธิภาพที่มีอยู่ภายในบุคคลหรือชุมชนในการที่จะจัดการเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะทางกายและจิตใจร่วมกัน โดยแต่ละคนหรือแต่ละชุมชนย่อมมีความแตกต่างกัน ซึ่งถือว่าเป็นผลมาจากความสามารถที่มีอยู่ภายในบุคคลนั้น ๆ หรือบางชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนได้ก็ถือว่าเป็นความสามารถของชุมชนนั้น ๆ

7. ความฉลาดไหวพริบ เป็นทักษะที่ปรากฏอยู่ภายในจิตใจ หรือจิตวิญญาณเป็นสิ่งที่สามารถนำไปมาใช้แก้ไข ป้องกัน ควบคุมเหตุการณ์ต่าง ๆ ไม่ให้เกิดเป็นปัญหาขึ้นหรือให้เป็นไปตามที่ตนเองหรือชุมชนต้องการ

ดังนั้น องค์ประกอบของภูมิปัญญาจึงมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ภูมิปัญญาที่มีอยู่เกิดคุณค่า ควรแก่ความภาคภูมิใจ ซึ่งได้แก่ ความคิดที่เกิดจากการจินตนาการจากสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในสังคม ความรู้อันเกิดจากภูมิรู้ที่ได้จากการทดสอบ ทดลอง หลาก ๆ ครั้งจนได้ความรู้ที่แท้จริง ความเชื่ออันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่มีบาปบุญคุณโทษ และจิตวิญญาณเข้ามาเกี่ยวข้องกับค่านิยม ที่คนในสังคมให้การยกย่องเชิดชูว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้มีการสืบทอดแก่ลูกหลาน หรือความเห็นที่เกิดจากการพิจารณาอย่างรอบคอบของชุมชนจนเกิดการยอมรับด้วยความจริงใจ ความสามารถอันเกิดจากพรสวรรค์หรือจากการเล่นงานสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ ความฉลาดไหวพริบในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นย่อมเป็นส่วนประกอบของภูมิปัญญาทั้งสิ้น ซึ่งเกิดจากองค์ประกอบที่มาจากจินตนาการ ความรู้ความสามารถ ความเชื่อ และค่านิยม การสั่งสมประสบการณ์ จนสามารถสร้างองค์ความรู้และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ให้มีความก้าวหน้าและนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

กนกพร ฉิมพลี (2555) สรุปไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุและการกระทำ และลักษณะที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ หรือแนวทางในการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหา ภูมิปัญญาจะต้องประกอบด้วยกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจ และเป็นการผสมผสานการเรียนรู้ที่มาจากความรู้ที่หลากหลายโดยไม่ยึดติดอยู่กับความรู้ชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงอย่างเดียว และการเรียนรู้ต้องมีการกระทำอย่างต่อเนื่อง และมีจุดยืนที่หนักแน่นมั่นคงในทางที่ติงามและถูกต้อง เสรี พงศ์พิศ (2529) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นใน 2 ลักษณะ คือ 1) ภูมิปัญญาในลักษณะที่เป็นรูปนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายในทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน และ 2) ภูมิปัญญาในลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่น ๆ เป็นต้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก คนกับสิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชน และความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหมด ซึ่งเป็นชีวิตของชาวบ้านที่สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ สอดคล้องกับพัชรินทร์ สิริสุนทร (2550) อธิบายว่า ลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญา มี 2 ประการ คือ ลักษณะของภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม ได้แก่ กระบวนการคิด โลกทัศน์ ค่านิยม ความเชื่อ คุณค่าและความหมายที่คนให้แก่สรรพสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ตลอดจนปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของบุคคล และลักษณะภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นผลผลิตขององค์ความรู้ของคนในสังคมนั้น ๆ ภูมิปัญญาอาจเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ความคิด ทัศนคติ ตลอดจนสิ่งก่อสร้าง เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ กันไปตามแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา นอกจากนี้ กิตติพิศ ศิริสูตร (2538) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาว่า เป็นข้อมูลความรู้ เนื้อหาสาระ หรือเป็นความเชื่อของสังคมโดยอาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ยืนยันว่าถูกต้อง หรือเป็นความสามารถ แนวทางในการแก้ปัญหา การป้องกันปัญหา หรืออาจเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การกระทำ ความประพฤตินี้ซึ่งอาจจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาไทยมีรากฐานที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ได้สร้างองค์ประกอบความรู้ความสามารถเพื่อแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและประยุกต์ปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน การดำรงชีวิต การแต่งกาย อาหาร ความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ในวิถีชีวิตของชาวบ้านได้นำภูมิปัญญาในลักษณะต่าง ๆ เข้ามาใช้ทั้งการประดิษฐ์ เครื่องมือใช้สอย เครื่องมือทำมาหากิน การสร้างบ้านเรือน การนำสิ่งต่าง ๆ ในท้องถิ่นมาดัดแปลงสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ เช่น การทำอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม หรือในแง่ของปรัชญาคำสอนแฝงอยู่ในลักษณะพิธีกรรม วรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาที่มีต่อวิถีชาวบ้านทั้งสิ้น ชานนท์ วิสุทธิชานนท์ (2558) ได้สรุปองค์ประกอบและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยว่ามีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากสังคมอื่นสิ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างมีหลายประการด้วยกัน ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเกิดจากพื้นฐานทางการเกษตร เนื่องจากคนไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 80 ของประชากรทั้งประเทศ ชีวิตประจำวันของคนไทยส่วนใหญ่จึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเพาะปลูก การเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยส่วนใหญ่มาจากพุทธศาสนา ประชากรไทยนับถือศาสนาพุทธประมาณร้อยละ 90 คำสอนของศาสนาพุทธรวมถึงประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างภูมิปัญญา เช่น การทำบาตรพระ การหล่อพระพุทธรูป การแกะสลักเทียนพรรษา การก่อสร้างโบสถ์เจดีย์ จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยเกิดจากการทดลองใช้ในชีวิตจริง การกระทำซ้ำ ๆ กันหลาย ๆ ครั้ง จนมั่นใจว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต จึงบันทึกเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ใช้ต่อไป เช่น เรื่องเกี่ยวกับ ยาสมุนไพร การนวดไทย แพทย์แผนไทย น้ำดื่มสมุนไพร อาหารไทย เป็นต้น

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมีการบอกเล่าสืบทอดกันมา เมื่อสามารถมีแนวปฏิบัติเรื่องใดที่ชัดเจนแล้วก็จะมีการจดจำเอาไว้หรือบันทึกไว้ แล้วบอกเล่าให้คนรุ่นหลัง รุ่นลูกรุ่นหลานได้รับทราบและปฏิบัติต่อไปได้ด้วยไม่ต้องเสียเวลาศึกษาหรือทดลองทำอีก จึงทำให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่เปรียบเสมือนเป็นมรดกของสังคมไทย

แม้ว่าลักษณะของภูมิปัญญาจะมีความแตกต่างกันในเรื่องคุณลักษณะ แต่พบว่าภูมิปัญญา มีคุณสมบัติที่สำคัญที่สอดคล้องกัน คือ 1) เป็นองค์รวม (Holistic) คือ มีการบูรณาการกันระหว่าง 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) บุคคล สังคม และธรรมชาติ 2) ให้ความสำคัญกับคุณภาพและเอกภาพขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 3) มีการเชื่อมโยงระบบต่าง ๆ ของสังคมทั้งระบบ 4) มีความหลากหลาย (Diversity) 5) มีพลวัต (Dynamic) คือ มีการเปลี่ยนแปลงและมีความยืดหยุ่นตามสภาพสังคมวัฒนธรรมที่ปรับเปลี่ยนตลอดเวลา และ 6) มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ดังนั้นสรุปได้ว่า องค์ประกอบและลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุและการกระทำ และลักษณะที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ หรือแนวทางในการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหา รวมทั้งการสร้างความสุขสงบให้กับชีวิต นอกจากนี้ ภูมิปัญญาจะต้องประกอบด้วยกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องภูมิปัญญาที่เกิดจากการผสมผสานการเรียนรู้จากที่มาจากความรู้ที่หลากหลาย โดยไม่ยึดติดอยู่กับความรู้ชนิดใดชนิดหนึ่งอย่างเดียว และการเรียนรู้ต้องมีการกระทำอย่างต่อเนื่อง มีการปรับตัวพร้อม ๆ กับการมีจุดยืนที่หนักแน่นมั่นคงในทางที่ติงามและถูกต้อง

2.2.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

การเกิดภูมิปัญญาที่มีกระบวนการที่เกิดจากการสืบสานหรือถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ และพัฒนาเลือกสรร ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถนำมาแก้ไข้ปัญหา และพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมและสืบของพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด กรมวิชาการ (2540) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ประเภท ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาด้านความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการส่งส่ถ่ายทอดกันมา 2) ภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา 3) ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเองและได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย และ 4) ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่ถ่ายทอดกันมา ซึ่งจะปรากฏให้เห็นในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต ความคิด ความเชื่อของคนในแต่ละท้องถิ่น กัลยานี ปฎิมาพรเทพ (2541) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ด้านภาษาและวัฒนธรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานเพื่อการสื่อสาร การถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมให้มีการเรียนรู้ สืบต่อและเผยแพร่แก่สังคมอื่นจนมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

2. ด้านศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถในการประยุกต์หลักธรรม คำสอน ความเชื่อ ค่านิยม จารีต แบบแผนในการดำเนินชีวิตและก่อให้เกิดสันติสุขขึ้นแก่สังคม

3. ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม หมายถึง ความสามารถในการออกแบบสร้างสรรค์ประดิษฐ์งานด้านศิลปะเพื่อใช้จินตนาการให้เกิดสุนทรียภาพในสังคม ผลิตผลงานด้านสิ่งก่อสร้าง ภาพเขียน ภาพวาด จิตรกรรม ประติมากรรม รูปแบบต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงฝีมือ ความคิด ความเชื่อที่ถ่ายทอดไว้เป็นมรดกแก่สังคม

4. ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถในการจัดระบบเพื่อการเรียนรู้ มีกระบวนการให้ความรู้ ถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อ ระเบียบแบบแผน การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศและแหล่งที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของคนในสังคม

5. ด้านการแพทย์และสาธารณสุข หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกัน ดูแลรักษาอนามัยของคนในสังคม มีการเรียนรู้และถ่ายทอดเพื่อบำบัดและขจัดโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ทั้งในส่วนบุคคลและสังคมส่วนรวม โดยใช้ความสามารถในการพึ่งพาตนเองและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในสังคมให้เกิดประโยชน์

6. ด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถในการจัดการสื่ออนุรักษ์ การพัฒนา การรักษาและการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม และส่งเสริมคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

7. ด้านความเป็นอยู่และการดำรงชีวิต หมายถึง ความสามารถในการจัดระบบการใช้ชีวิตประจำวัน การเลี้ยงดูเด็ก การพักผ่อนหย่อนใจ การละเล่น การแสดง การแต่งกาย การสังสรรค์ คติความเชื่อ พิธีกรรมเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข รวมทั้งข้อห้ามข้อละเว้นต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต

8. ด้านการปกครองและการบริหาร หมายถึง ความสามารถในการจัดสรรจัดระบบการดูแล ระเบียบและองค์การที่สำคัญตามโครงสร้างของสังคม เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย มีความเป็นธรรม เป็นสุข มีการแบ่งสรรประโยชน์และทรัพยากรในสังคมร่วมกัน มีแนวคิดและวิธีการรักษา ป้องกันอันตรายเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคม

9. ด้านการผลิตและบริโภค หมายถึง ความสามารถในการจัดหาและใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ การประกอบอาหาร การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการผลิตสิ่งของ สำหรับอุปโภคบริโภคของคนในสังคม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตร ด้านการตลาด ด้านการผลิต การรู้จักปรับใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมชาติ ซึ่งทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ รวมทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มหัตถกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรและการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น การใช้ยาสมุนไพร การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการอนุรักษ์ การพัฒนาและการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะในสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรีที่ศนศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และการนันทนาการ

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษาภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่น

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากร

8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรมคำสอน การประยุกต์ประเพณี และการทำบุญต่าง ๆ

ฉวีวรรณ แจ่มหมวก (2545) อธิบายว่า ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเป็นองค์รวมและมีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิต ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจมาจากองค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิต ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญาที่มีความเด่นชัดในหลายด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ จาริรัตน์ ปรกแก้ว (2542) ศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในวิถีชีวิตท้องถิ่นบุรีรัมย์ ได้แบ่งภูมิปัญญา

ท้องถิ่นออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ตามแนวคิดวิถีชีวิตโดยทั่วไปของมนุษย์ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ประเภทของภูมิปัญญาในวิถีชีวิตจากโครงสร้างที่เกี่ยวกับพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตหรือปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อการดำรงชีวิต ประกอบด้วย วิธีการผลิตที่เป็นอาชีพของตนเองในท้องถิ่น หัตถกรรมเพื่อการดำรงชีพ เช่น การเกษตร การทอผ้า เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาร การแกะสลักหิน เป็นต้น และ 2) ประเภทของภูมิปัญญาในวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึนึกคิดทางสังคม เพื่อการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มสังคม เช่น สถาปัตยกรรมทางศาสนา ประเพณีทางสังคม การละเล่นพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น ศักรินทร์ ชนประชา และนริศรา วัฒนสิน (2557) ได้จำแนกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำมาหากินในชุมชนรวมถึงภูมิปัญญาการเกษตร ธุรกิจชุมชนขนาดย่อม กลุ่มที่ 2 ภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมในชุมชน รวมถึงเรื่องศาสนา ความเชื่อ วรรณกรรมพื้นบ้าน การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ ดนตรี และกีฬา และกลุ่มที่ 3 ภูมิปัญญาด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน

2.3 การถ่ายทอดภูมิองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีค่ามหาศาลที่มีอยู่ทั่วไปทุกหมู่บ้านทุกชุมชน แต่ในบางครั้งอาจถูกละเลย ขาดการยอมรับและขาดการสืบทอดในที่สุดภูมิปัญญาต่าง ๆ เหล่านี้จะเกิดการสูญหาย จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์และหาแนวทางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ไม่ให้สูญหาย ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้าน เป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ชีวิตหรือเกิดจากการถ่ายทอดจากผู้รู้ในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือการส่งต่อความรู้ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง หรือการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ในการส่งต่อหรือถ่ายทอดความรู้ อาจจะเป็นไปโดยตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น สามารถ จันทรสุรีย์ (2536) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 2 ประการ ได้แก่ 1) การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็กและเยาวชนเด็กโดยทั่วไปจะมีความสนใจในช่วงเวลาสั้น ๆ ในสิ่งใกล้ตัว กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่าย ไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูด เช่น การเล่านิทาน การเล่นเกมส่ การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ และ 2) การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มาพอควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรง การบอกเล่าโดยผ่านพิธีกรรมทางศาสนา ตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ รวมถึงการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษซึ่งมีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2538) ได้อธิบายถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น 2 วิธี คือ 1) การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่เด็กและเยาวชน โดยทั่วไปเด็กและเยาวชนมีความสนใจในช่วงเวลาสั้น ๆ ในสิ่งที่ใกล้ตัว ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ ดังนั้น กิจกรรมการถ่ายทอดควรเป็นกิจกรรมที่ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดความสนใจ ซึ่งเป็นการเสริมสร้างลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา และอาจมุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ นอกจากนี้ อาจเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่เยาวชนเพื่อให้เกิดความสืบทอดอุดมการณ์ให้ลูกหลานได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ช่วยให้เยาวชนรู้จักคิด รู้จักสังเกต รู้จักเปรียบเทียบ อันเป็นการเรียนรู้จากรากเหง้าของตนเอง จะทำให้เกิดความซาบซึ้งและภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาในชุมชนท้องถิ่น และ 2) การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นวัยที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มาพอสมควร จึงมีวิธีการถ่ายทอดได้หลายรูปแบบ เช่น การบอกเล่าโดยตรง หรือการบอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ Brundage and Mackeracher (1980) ได้เสนอรูปแบบการถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 3 รูปแบบ คือ 1) การถ่ายทอดความรู้แบบควบคุมชี้แนะ (Directing) ช่วยให้ผู้เรียนรู้ได้รับทักษะและความรู้เฉพาะที่จำเป็นในการทำกิจกรรม โดยผู้ถ่ายทอดให้ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในเรื่องที่เรียนรู้ในเวลาสั้นๆ ผู้เรียนรู้ไม่ต้องเสียเวลาค้นคว้าด้วยตนเอง สร้างความเชื่อมั่นและคุณค่าให้แก่ตนเอง 2) การถ่ายทอดความรู้แบบอำนวยความสะดวก (Facilitating) ผู้เรียนรู้ค้นพบความหมายใหม่ เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เจตคติ ทักษะและวิธีปฏิบัติจากสิ่งที่เรียนรู้ เป็นการผสมผสานสิ่งที่ผู้เรียนรู้เคยเรียนหรือมีประสบการณ์มาก่อนเข้ากับสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ เป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนรู้พัฒนาคุณภาพแห่งตน 3) การถ่ายทอดความรู้แบบร่วมมือกัน (Collaborating) เป็นกระบวนการถ่ายทอดที่ผู้ถ่ายทอดและผู้เรียนรู้ร่วมกันแสวงหาความรู้และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยผู้ถ่ายทอดต้องทำตัวเป็นผู้ที่เรียนรู้คนหนึ่งเหมือนกับผู้เรียนรู้คนอื่น ๆ

นันทิ พงษ์ดนตรี (2544) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 5 รูปแบบ ดังนี้

1. การสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการประกอบอาชีพของครัวเรือน อาจเป็นอาชีพรองจากการทำไร่ทำนา เช่น เครื่องปั้นดินเผา จักสาน ทอผ้า ซึ่งสมาชิกในชุมชนได้คลุกคลีคุ้นเคยมานานภายใต้สภาพการดำรงชีวิตประจำวัน
2. การสืบทอดภายในครัวเรือน ในการถ่ายทอดนั้นเริ่มจากการถ่ายทอดให้ผู้ใกล้ชิดก่อน เช่น บุตรหลาน ภรรยา เครือญาติ โดยวิธีการขยายความคิดแล้วค่อย ๆ ให้สัมผัสกับความจริงด้วยการกระทำทีละเล็กละน้อย เป็นการสืบทอดความรู้ความชำนาญที่มีลักษณะเฉพาะและเป็นความสามารถเฉพาะบุคคล หรือเฉพาะครอบครัว
3. การฝึกฝนจากผู้รู้ผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง เป็นการถ่ายทอดที่ผู้สนใจไปขอรับการถ่ายทอดวิชาการดัดแปลงและพัฒนาขึ้นมาด้วยตนเองแล้วถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน เช่น การแกะสลัก เป็นต้น
4. ความรู้ความชำนาญที่เกิดขึ้นจากความบังเอิญหรือสิ่งลึกลับ เป็นความรู้บางอย่างที่เกิดขึ้นโดยตนเอง ไม่ได้สนใจหรือไม่ได้คาดคิดมาก่อน เช่น ความสามารถในการรักษาโรค หรือความสามารถในการทำนายทายทัก ซึ่งยังไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ได้
5. การจัดเวทีชุมชน เพื่อทำการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งการระดมสมองในการวางแผนแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งเป็นการเติมพลังทางกาย ทางใจ และทางปัญญาซึ่งกันและกัน

การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการกระบวนการจัดการส่งเสริมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และต่อยอดองค์ความรู้ อุษณีย์ เสือดี (2549) ได้ให้ความหมายของการถ่ายทอดความรู้ว่า คือ การบอกวิชาความรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมาย โดยวิธีการบอกหรือทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง หรือการเรียนรู้จากการเลียนแบบและจดจำสืบทอดต่อกันมา ได้แก่ การสาธิต คือ การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง อธิบาย ขั้นตอนแล้วให้ปฏิบัติตาม และใช้วิธีการปฏิบัติจริง ได้แก่ การบรรยาย อธิบาย สาธิต แล้วนำไปปฏิบัติจริงหรือเอาไปปฏิบัติซ้ำ ๆ จนเกิดความชำนาญ การถ่ายทอดภูมิปัญญาจึงหมายถึง รูปแบบการให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การอธิบาย การฝึกฝนด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญซึ่งเป็นการถ่ายทอดและเรียนรู้ที่ประสานกลมกลืนอยู่ในวิถีชีวิตและการทำงาน ดวงฤทัย อรรถแสง (2552) ได้แบ่งรูปแบบและวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 2 แบบหลัก ๆ คือ การถ่ายทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง การจดจำสืบทอดกันมา และการถ่ายทอดแบบเป็นลายลักษณ์อักษร ในอดีตส่วนใหญ่ใช้การจารึกหรือบันทึกลงในใบลานหรือสมุดข่อย หรือจากภาพวาดที่มีการบันทึกไว้ เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาได้เรียนรู้ต่อไป

นิตยา เกตุครุฑ (2550) สรุปรว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นการกล่าวถึงรากเหง้าพื้นเพของชาวบ้านในอดีตในแง่ที่อยู่เสมอ แต่ในความเป็นจริงไม่ว่ายุคสมัยโดยอ้อมมีทั้งจุดดีและจุดที่ไม่ดีปะปนคละเคล้ากันไป เพียงแต่เราพูดถึงจุดดีหรือแง่ดีของอดีตเพื่อให้มีการนำมาเชื่อมโยงสัมพันธ์ปรับปรุงไปใช้ในปัจจุบันและอนาคตให้มากขึ้นเป็นสำคัญ ดังกรณีของปราชญ์ชาวบ้านมากมายหลายท่านที่มีผลงานให้ปรากฏอย่างน่าชื่นชมและกำลังมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งเป็นชาวบ้านมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และเห็นคุณค่าของอดีต ศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงต่อเข้ากับรากเหง้าพื้นเพอดีตของตนเองได้อย่างเหมาะสมทำให้มีความเป็นอิสระในการคิดการทำงานมากขึ้น สามารถตัดสินใจอย่างมีความเชื่อมั่นในตนเองที่เป็นความพยายามปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยคงรากเหง้าแห่งคุณค่าดั้งเดิมไว้อย่างมีเอกลักษณ์และศักดิ์ศรี วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ ประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอด และยอมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งมิได้ขาดตลอดมา ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อและเคารพในสติปัญญาของบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน ซึ่งสามารถจำแนกการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากอดีตถึงปัจจุบันได้ 2 รูปแบบ คือ

1. แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจะออกมาในรูปของการบันทึกที่สอดแทรกในกระบวนกรและเนื้อหาหรือคำร้องของบันทึก เช่น ในคำร้องของลิเก หนังตะลุง ลำตัด เป็นต้น คำร้องเหล่านี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น คติธรรมคำสอนของศาสนา การเมืองการปกครอง การประกอบอาชีพ รวมทั้งการปฏิบัติตนตามจารีตประเพณี

2. แบบเป็นลายลักษณ์อักษร ในอดีตมีทั้งที่จารึกลงศิลาที่เรียกว่า ศิลาจารึก การสลักหรือการเขียนลงบนหินต่าง ๆ การจารึกหรือเขียนใส่ใบลานหรือสมุดข่อย การบันทึกลงบนสมุดหรือพิมพ์เป็นหนังสือต่าง ๆ เนื้อหาของบรรดาเหล่าอักษรเหล่านี้มีหลากหลายทั้งประวัติศาสตร์ เหตุการณ์บ้านเมือง ตำรายา นิทานพื้นบ้าน วรรณคดี คำกลอน คำสอน เป็นต้น เพื่อให้ผู้สนใจหรือลูกหลานได้

ศึกษาเล่าเรียนสืบต่อกันมา และในปัจจุบันเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าทันสมัย การถ่ายทอดภูมิปัญญาปรับเปลี่ยนไปในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ โทรศัพท์ ภาพยนตร์ และอื่น ๆ ซึ่งชาวบ้านมีโอกาสนเลือกสรรรับการถ่ายทอดที่หลากหลายมากมาย และสะดวกต่อผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีวิธีการถ่ายทอดได้หลายลักษณะ อาจใช้อายุเป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มผู้รับการถ่ายทอด เพื่อให้สามารถใช้เทคนิคหรือวิธีการถ่ายทอดได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรืออาจใช้วิธีการเรียนรู้แบบค่อยเป็นค่อยไปทำให้ผู้รับการถ่ายทอดเกิดการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม

2.3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุนิตดา ชูสวัสดิ์ (2555) ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโหล๊ะหาร อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง ในด้านการเกษตร ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการจัดการสวัสดิการ และธุรกิจชุมชน ด้านการรักษาโรคและป้องกัน และศึกษาการดำเนินกิจกรรมการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า ลักษณะชุมชนบ้านโหล๊ะหาร มีลักษณะการจัดการเป็นลำดับขั้นตอนโดยผู้นำชุมชนเป็นผู้ผลักดันและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมทางสังคมและอัตลักษณ์ของชุมชนให้สืบสานดำรงอยู่ต่อไปในท้องถิ่น ชาวบ้านรู้จักนำภูมิปัญญาด้านการเกษตรมาใช้ คือ ยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และอาศัยภูมิปัญญาพัฒนาตนเองจากวิถีที่ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนจนมาถึงจำหน่ายผลผลิตเพื่อความอยู่รอด มีการใช้ระบบเศรษฐกิจดั้งเดิม ผสมผสานกับระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้ชุมชนยืนหยัดอยู่ได้ และยังนำภูมิปัญญาด้านสิ่งแวดล้อมคือ การช่วยกันฟื้นฟู ส่งเสริม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยการใช้ความร่วมมือสร้างพันธสัญญาร่วมกันและปฏิบัติตาม ชาวบ้านเข้าใจในสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตนำมาประยุกต์ปรับใช้และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยใช้ความรัก ความร่วมมือ ความสามัคคี ความเกี่ยวพันเป็นญาติมิตรในชุมชนมาส่งเสริมเกื้อหนุนการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของชุมชน กระบวนการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนที่โดดเด่น ได้แก่ ด้านการจัดตั้งกลุ่ม ซึ่งพบว่า ชาวบ้านมีแนวคิดที่จะช่วยเหลือตนเองและคนในชุมชนโดยอาศัยความร่วมมือเป็นหลักก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมการอยู่ร่วมมือแบบพี่น้องหรือใช้ระบบเครือญาติเกิดความรักใคร่ สามัคคีกัน เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนแนวคิดพัฒนาอย่างยั่งยืน การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน พบว่า ผู้อาวุโสของชุมชนจะมีอิทธิพลต่อการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ ชาวบ้านสามารถแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาหมู่บ้านมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตย

ชานนท์ วิสุทธิชานนท์ (2557) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเป็นชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความรู้ความสามารถในภูมิปัญญาแต่ละด้าน พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านและสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านบรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่

น้องและภูมิปัญญาชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพของครอบครัว ทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านบางส่วนยังคงมีรุ่นลูกรุ่นหลานสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ภูมิปัญญาส่วนหนึ่งในปัจจุบันแทบจะไม่เห็นและไม่มีผู้สืบทอดต่อแล้ว เพราะอิทธิพลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาแทรกแซงจนภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นคงเหลืออยู่เพียงคำบอกเล่าเท่านั้น ในการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ พบว่า การสร้างกลุ่มอนุรักษ์ของแต่ละภูมิปัญญา การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและสถาบันทางศาสนา เป็นสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะและการแสดงความคิดเห็นว่าสามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ได้

อรุณ ปิ่นคำ (2557) ศึกษาสภาพการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและหาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเทศบาลตำบลโนนสูงเปลือย อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า มีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการส่งเสริมด้านงบประมาณ ไม่มีการยกย่องเชิดชูเกียรติภูมิปัญญาท้องถิ่น และไม่มีการอุปถัมภ์จากหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยสื่อและสิ่งพิมพ์ มีการให้บริการของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบให้กับผู้สนใจ มีการศึกษาค้นคว้าและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ยังไม่มีการจัดตั้งศูนย์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรจัดให้มีการปลูกฝังจิตสำนึกให้ชาวบ้าน ควรจัดหางบประมาณให้เพียงพอโดยการขอการสนับสนุนจากรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจัดมอบประกาศนียบัตรให้กับผู้รู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการประชาสัมพันธ์ออกสื่อทุกแขนง จัดรายการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นออกอากาศและเชิญสื่อมวลชนทุกองค์กรเข้าร่วมกิจกรรม ควรแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในชุมชนและมีค่าตอบแทน ควรจัดทำกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ เช่น ทำเป็นสินค้า OTOP และจัดประกวดประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้และการมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นกระบวนการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารมาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ พัฒนาค้นคว้า รวมถึงปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิจารณ์ พานิช, 2557) โดยมีขั้นตอนที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสำรวจความรู้ หรือ การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการพิจารณาความรู้ที่จำเป็นในการทำให้บรรลุเป้าหมาย ต้องใช้อะไร ปัจจุบันมีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด และอยู่ที่ใคร

2. การแสวงหาและได้มาซึ่งความรู้ (Knowledge Acquisition and Capture) เป็นการสร้าง แสวงหา และรวบรวมความรู้ทั้งภายในและภายนอก โดยการแสวงหาความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เดิม หรือแยกความรู้ที่ไม่ได้ใช้แล้วออกไป

3. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) เป็นการจัดความรู้ให้เป็นระบบและวางโครงสร้างความรู้เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ รวมถึงการประมวลและกลั่นกรองความรู้ เช่น การปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ปรับปรุงเนื้อหาให้ครบถ้วนสมบูรณ์

4. การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการแบ่งปันความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ สามารถทำได้หลายวิธีทั้งในกรณีที่เป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) อาจจัดทำในรูปแบบเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีที่เป็นความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) จัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่ม นวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

5. การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) เป็นการเข้าถึงความรู้โดยทำให้ผู้ใช้ความรู้ นั้นเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เว็บไซต์ การบอกเล่า การบรรยายด้วย การสาธิต หรือการปฏิบัติจริง

การเรียนรู้ เป็นการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ การแก้ปัญหา และทำให้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เกิดระบบการเรียนรู้จากการสร้างองค์ความรู้ การนำความรู้ไปใช้ซึ่งจะนำไปสู่ การเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่หมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่องและยกระดับให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ต่อไป สำนักงานการพัฒนาระบบราชการและสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2553) กล่าวถึง กระบวนการจัดการความรู้ เป็นกระบวนการแบบหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรเข้าใจถึงขั้นตอนที่ทำให้เกิด กระบวนการจัดการความรู้หรือพัฒนาการของความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การบ่งชี้ความรู้ เช่น พิจารณาว่า วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย คืออะไร และเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายเราจำเป็นต้องรู้อะไร ขณะนี้เรามีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ เช่น การสร้างความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เก่า กำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้ว

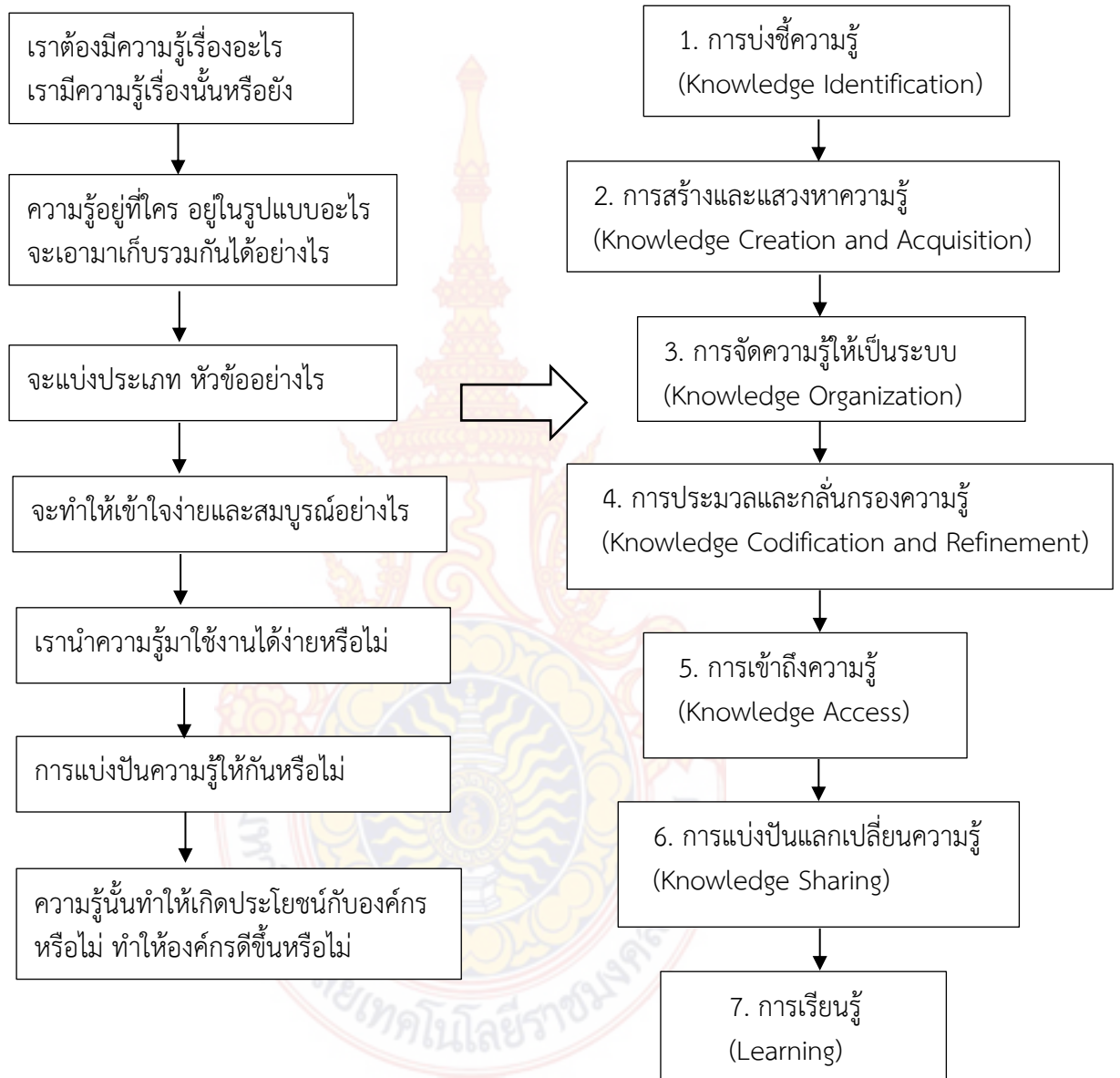
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ เป็นการวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บ ความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เช่น ปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ ภาษาเดียวกันปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์การสร้างและจัดหาความรู้ การประยุกต์ความรู้ในการใช้งาน การกระจายความรู้ การจัดการและจัดเก็บความรู้

5. การเข้าถึงความรู้ เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้ นั้นเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ อินเทอร์เน็ต Web board บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีเป็นความรู้ที่ชัดเจน อาจจัดทำ เป็นเอกสาร ฐานข้อมูล เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีเป็นความรู้ที่ฝังลึก อาจจัดทำเป็นระบบ ทีมข้าม สายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

7. การเรียนรู้ ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เกิดระบบการเรียนรู้จากการสร้างองค์ความรู้ การนำเอาความรู้ไปใช้ เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 2.4 กระบวนการจัดการความรู้

ที่มา: สำนักงานพัฒนาระบบราชการและสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548)

ศุภวรัญญ์ พลายน้อย (2551) ได้สรุปว่า กระบวนการจัดการความรู้เป็นกระบวนการนำความรู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่เป็นประโยชน์และสำคัญต่อองค์กรมาจำแนก วิเคราะห์ จัดระเบียบเพื่อให้ง่ายแก่การเข้าถึงและเผยแพร่ การผสมผสาน การสังเคราะห์ รวมทั้งมีการใช้อย่างสร้างสรรค์อันเป็นการนำไปสู่นวัตกรรม การจัดการความรู้เพื่อบรรลุเป้าหมาย มี 4 ประการ ประกอบด้วย

- 1) การบรรลุเป้าหมายของงาน
- 2) การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาคน
- 3) การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาองค์กร
- 4) การบรรลุเป้าหมายเป็นชุมชนเอื้ออาทรระหว่างกันในการทำงาน

โดยมีกระบวนการจัดการความรู้ จำแนกออกเป็นการกำหนดความรู้และแหล่งความรู้ (Knowledge Identification) การแสวงหาความรู้จากภายนอก (Knowledge Acquisition) การพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Knowledge Creation/Development) การผสมผสานความรู้ต่าง ๆ (Knowledge Integration) การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) การจัดเก็บความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ (Knowledge Storage and Maintenance)

2.4.2 การจัดการความรู้ในชุมชนท้องถิ่น

วันชัย ดนัยตโมนุท (2543) ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้ในชุมชนท้องถิ่นที่เราอาศัยอยู่ก็มีความรู้อยู่มากมาย ทั้งที่เป็นความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม และความรู้สมัยใหม่ที่แพร่กระจายเข้ามาสู่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนหรือผสมผสานเข้าด้วยกันระหว่างความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมกับความรู้ที่เป็นสากล เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยความรู้ที่ได้จะมีการปรับปรุงพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีกระบวนการสืบทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนาเลือกสรร ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดเป็นทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยแล้วเกิดเป็นภูมิปัญญา (องค์ความรู้ใหม่) ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด เป็นวงจรการจัดการความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบไทยหรืออาจเรียกว่า “การจัดการภูมิปัญญา” โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการจัดการความรู้ คือ 1) เพื่อสนับสนุนให้เกิดการนำความรู้มาใช้ในการปฏิบัติงานและหลอมรวมความรู้เข้ากับการปฏิบัติ 2) เพื่อพัฒนาความรู้ใหม่ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ในอนาคต และ 3) การเรียนรู้จากลูกค้าเพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการใหม่

การจัดการความรู้ในชุมชนท้องถิ่น มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อชุมชน เนื่องจากมิได้มุ่งทำกำไรให้แก่ชุมชนเท่านั้นแต่มุ่งไปที่ความยั่งยืนและความผาสุกร่มเย็นเป็นสำคัญ ทำให้ชุมชนมีการจัดการความรู้อย่างถูกต้องเหมาะสม จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นนั้นมีการพัฒนาที่ยั่งยืน ช่วยให้ภูมิปัญญาความรู้ในชุมชนท้องถิ่นไม่สูญหายไปจากแผ่นดิน ช่วยพัฒนาเลือกสรร ปรับปรุงองค์ความรู้ในชุมชนท้องถิ่นจนเกิดเป็นทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

2.4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกชัย พุ่มดวง (2551) ศึกษาการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า มีผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอบางเลนจำนวน 38 คน แบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านหัตถกรรมและผ้าไทย จำนวน 10 คน (ร้อยละ 26.3) ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี จำนวน 10 คน (ร้อยละ 26.3) ด้านอาหารและโภชนาการ จำนวน 8 คน (ร้อยละ 21.1) ด้านการเกษตร การจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 6 คน (ร้อยละ 15.8) ด้านแพทย์แผนไทยและสมุนไพร จำนวน 4 คน (ร้อยละ 10.5) รูปแบบกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า เป็นวงจรความรู้ (Knowledge Cycle) มี 4 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างความรู้และสืบค้นความรู้ชุมชน 2) การจัดเก็บความรู้ โดยจัดเก็บในรูปแบบของฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) การกระจายความรู้ โดยคนในชุมชนได้มีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาผ่านการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และ 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ มีการนำองค์ความรู้ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาประยุกต์ใช้กับสภาพพื้นที่จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ของชุมชนโดยมีปัจจัยสนับสนุน คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ โครงสร้างองค์กรชุมชน เครือข่าย องค์กรแห่งการเรียนรู้ และทรัพยากรชุมชน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การมีส่วนร่วมของบุคคลภายนอกชุมชน การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และการสนับสนุนจากนักวิชาการภายนอก

กนกพร ฉิมพลี (2555) ศึกษากระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ใน 4 กลุ่ม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มสานหมวกใบตาลบ้านคล้า อำเภอพิมาย วิสาหกิจชุมชนกลุ่มจักสานผักตบชวา อำเภอจักราช วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบึงมิตรภาพ อำเภอโนนสูง และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากใบตาลบ้านยายพา อำเภอชุมพวง พบว่า 1) ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานเกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและการปลูกฝังวิถีคิด การดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่ลูกหลาน เพื่อปฏิบัติสืบต่อกันมา 2) กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนที่สำคัญได้แก่ การกำหนดความรู้เกี่ยวกับการกำหนดผลิตภัณฑ์ ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม จากนั้นจึงนำไปสู่การแสวงหาและยึดกุมความรู้ที่มาจากภายในกลุ่มและภายนอก เพื่อให้เกิดความรู้เฉพาะของกลุ่ม และนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกมีความรู้และทักษะในการผลิตมากขึ้น และเป็นที่มาของการจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคลและการถ่ายทอดความรู้ มีรูปแบบการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นวงจรที่เมื่อถ่ายทอดความรู้แล้ว สามารถย้อนกลับไปกำหนดความรู้ในรูปแบบอื่น ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง และ 3) เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานประสบความสำเร็จ มี 4 เงื่อนไขที่สำคัญ ได้แก่ ความรู้ด้านการจัดการความรู้ วัฒนธรรมองค์การ ภาวะผู้นำ และโครงสร้างพื้นฐาน รวมไปถึงข้อค้นพบที่สำคัญของการวิจัย

คือ การพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตเครื่องจักสาน ซึ่งจากองค์ประกอบหลักทั้ง 3 ประการ นำไปสู่การพึ่งตนเองของกลุ่มองค์การชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยมีหลักการที่สำคัญได้แก่ การมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความสามัคคี การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต และการมีใจรักในด้านการจักสาน

อภิชาติ ใจอารีย์ (2557) ศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี ใน 3 องค์ประกอบ คือ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการจัดการความรู้ และปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การศึกษาจากเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ การสำรวจชุมชน และการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน และตัวแทนชาวบ้านใช้กระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูล ผลการศึกษา พบว่า องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย มีที่มาสองลักษณะ คือ 1) ภูมิปัญญาดั้งเดิม และ 2) ความรู้ใหม่ที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับวิทยาการสมัยใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วยรูปแบบผลิตภัณฑ์ 4 ชนิด คือ หน่อไม้ดอง หน่อไม้ต้ม หน่อไม้แห้ง และหน่อไม้ซूप ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ความสามารถของคนในชุมชน และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น จนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร การเรียนรู้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และเป็นวิถีชุมชนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา 2) กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดความรู้ โดยผ่านการพิจารณาว่าเป็นความรู้ดั้งเดิมหรือความรู้ใหม่ที่ประยุกต์จากภูมิปัญญาเดิม (2) การแสวงหาความรู้ ที่มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชนและการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก (3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการผ่านการพูดคุยและปรึกษาหารือ เพื่อการแก้ปัญหาในกระบวนการแปรรูป (4) การจัดเก็บความรู้ส่วนใหญ่เป็นการจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล ไม่มีการจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และ (5) การถ่ายทอดความรู้ ส่วนใหญ่มีลักษณะอย่างไม่เป็นทางการ ผ่านสมาชิกภายในครัวเรือน และ 3) เงื่อนไขสู่ความสำเร็จของการจัดการความรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ความรู้ด้านการจัดการความรู้ วัฒนธรรม/วิถีชุมชน ผู้นำชุมชน ทรัพยากรท้องถิ่น และโครงสร้างพื้นฐาน

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกต (Observation) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยนำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ศึกษา
2. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย
3. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล
4. ขั้นตอนในการศึกษา
5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล
7. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 พื้นที่ศึกษา

การวิจัยนี้เลือกพื้นที่ศึกษาคือ ตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ใน 4 หมู่บ้าน คือ บ้านเสียมไหม บ้านแหลม บ้านทุ่ง และบ้านหาดทรายทอง เนื่องจากตำบลเกาะสุกรเป็นพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน และมีความหลากหลายในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบกับพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านภูมิศาสตร์และลักษณะทางกายภาพ รวมถึงมีประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ มีความเข้มแข็งทางด้านอาชีพและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จำนวน 2,576 คน (ข้อมูลจาก งานทะเบียนราษฎร ที่ทำการปกครองอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ณ วันที่ 26 มีนาคม 2563)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้สูงอายุในชุมชน ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มอาชีพ และตัวแทนประชาชนที่มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 12 คน และผู้ให้ข้อมูลรอง (Informants) ได้แก่ ประชาชนทั่วไปในตำบลเกาะสุกร จำนวน 250 คน

3.3 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

การศึกษาวិถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เป็นการศึกษาวิถีชุมชนและรวบรวมองค์ความรู้ เพื่อถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) และเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยมีรายละเอียดดังนี้

3. ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการศึกษาบทวนข้อมูล บริบทชุมชน และข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้วยการศึกษาจากเอกสาร (Documentary) ได้แก่ บทความ งานวิจัย เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ เอกสารทางวิชาการ รวมถึงเอกสารข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา แผนบริหารความต่อเนื่อง แผนการดำเนินงานประจำปี และรายงานผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร เป็นต้น นำมาวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูล จากนั้นนำไปตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ

4. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ตัวแทนชุมชน ตัวแทนประชาชนในพื้นที่ตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยการสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรใน 6 ด้าน ประกอบด้วย

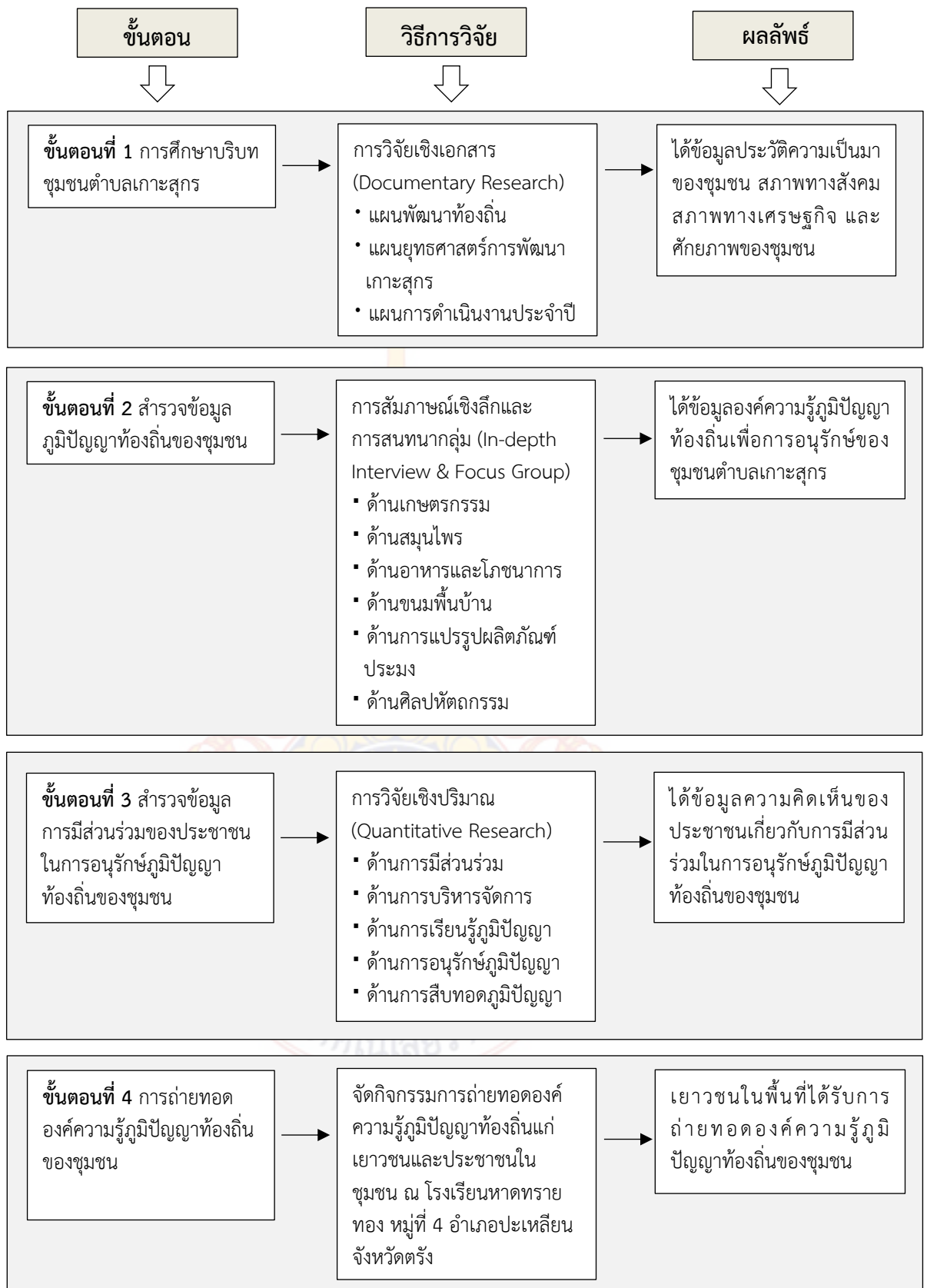
- 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม
- 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร
- 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและโภชนาการ
- 4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนมพื้นบ้าน
- 5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง
- 6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม

5. การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เป็นการนำเสนอองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรที่ควรอนุรักษ์และสืบสานจัดทำในรูปแบบของชุดความรู้หรือสื่อการเรียนรู้ รวมทั้งจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเกาะสุกรแก่เยาวชนและชาวบ้านในชุมชน

3.4 ขั้นตอนในการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง มีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

ภาพที่ 3.1 ขั้นตอนในการศึกษา

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ด้วยการศึกษจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) ด้วยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล บริบทชุมชนและข้อมูลพื้นฐานของชุมชน จากบทความ งานวิจัย เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ เอกสารทางวิชาการ รวมถึงเอกสารข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา แผนบริหารความต่อเนื่อง แผนการดำเนินงานประจำปี และรายงานผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร

2. แบบสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ของชุมชนตำบลเกาะสุกร โดยกำหนดข้อคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย

- 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม
- 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร
- 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและโภชนาการ
- 4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนมอบพื้นบ้าน
- 5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง
- 6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม

ตอนที่ 3 แนวทางการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร

3. แบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ข้อคำถามจำนวน 5 ข้อ ได้แก่ เพศ ที่อยู่อาศัย อายุ อาชีพ และการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โดยเป็นข้อคำถามแบบปลายปิด (Close ended question) ให้เลือกตอบในช่องที่กำหนด

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จำนวน 19 ข้อ โดยสอบถามการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ทโดยกำหนดคะแนนระดับความคิดเห็นและระดับการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

5	หมายถึง	การมีส่วนร่วมมากที่สุด
4	หมายถึง	การมีส่วนร่วมมาก
3	หมายถึง	การมีส่วนร่วมปานกลาง
2	หมายถึง	การมีส่วนร่วมน้อย
1	หมายถึง	การมีส่วนร่วมน้อยที่สุด

การแปลผลค่าคะแนนใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ย ดังนี้

4.51 – 5.00	หมายถึง	มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับมากที่สุด
3.51 – 4.50	หมายถึง	มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับมาก
2.51 – 3.50	หมายถึง	มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับปานกลาง
1.51 – 2.50	หมายถึง	มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับน้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง	มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามความต้องการให้หน่วยงานจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชาชนในชุมชนตำบลเกาะสุกร เพื่อทดสอบความเข้าใจในภาษาที่ใช้ ความเข้าใจในการตอบคำถาม ตรวจสอบความชัดเจนของข้อความคำถาม และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ของแบบสอบถามได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.919

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยใช้วิธีการสังเกตการณ์ (Observation) ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยการนัดหมายผู้ให้ข้อมูลเพื่อสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ โดยกำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ และใช้การพูดคุยโดยการกำหนดประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ล่วงหน้า และเตรียมอุปกรณ์เครื่องมือในการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป สมุดบันทึก เพื่อบันทึกข้อมูลการสนทนาและการสัมภาษณ์ในประเด็นสำคัญต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร บทความวิจัย งานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกรที่เกี่ยวข้องกับบริบทชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 ทำหนังสือถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร คุณราตรี จิตรหลัง เพื่อขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลงานวิจัย จากนั้นเข้าไปพูดคุยทำความรู้จักคุ้นเคยกับประชาชนในพื้นที่ให้มากขึ้น และนัดหมายวันเวลาและสถานที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

ขั้นตอนที่ 3 ในการเก็บรวบรวมข้อมูลหากข้อมูลที่ได้มายังไม่เพียงพอหรือผู้ให้ข้อมูลยังไม่สามารถตอบคำถามได้อย่างครอบคลุม จะดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจนครบทุกประเด็นและเพียงพอต่อความต้องการ จากนั้น ทำการตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลให้สอดคล้องกัน

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร ในด้านการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จากนั้นตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนทำการวิเคราะห์ข้อมูล

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เมื่อนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลนำมาจัดกระทำกับข้อมูล (Data Processing) ด้วยการจัดระบบข้อมูล แยกประเภทข้อมูลแต่ละประเด็นตามกรอบแนวคิดของการวิจัย จากนั้นใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในส่วนของบริบทชุมชนตำบลเกาะสุกร ประวัติความเป็นมา การเข้ามาตั้งถิ่นฐาน สภาพทางสังคมสภาพทางเศรษฐกิจ ศักยภาพของชุมชนในพื้นที่ รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ด้านเกษตรกรรมด้านสมุนไพร ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านขนบพื้นบ้าน ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง และด้านศิลปหัตถกรรม เพื่อสรุปผลในประเด็นต่าง ๆ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ที่อยู่ อาศัย อายุ อาชีพ และการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและตัวแปรต่าง ๆ โดยการหาค่าความถี่ และร้อยละ

3. วิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้วยสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การทดสอบความแตกต่างด้วยสถิติ t – test และ One-way ANOVA หากพบว่ามี ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 จะทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการทดสอบ LSD (Least significant difference test)

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การศึกษาวិถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เป็นการศึกษาวิถีชุมชนและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร และถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เพื่อให้ชุมชนได้องค์ความรู้และฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิถีชุมชนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร นำเสนอผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลบริบทชุมชนของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
- ตอนที่ 2 ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร
- ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร
- ตอนที่ 4 การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร

4.1 ข้อมูลบริบทชุมชนของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนตำบลเกาะสุกร

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชุมชนตำบลเกาะสุกร มีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ 1) แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2561 – 2565) เพิ่มเติม ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2564 ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง 2) แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากะสุกร สรุปได้ดังนี้

“...เกาะสุกรเมื่อครั้งอดีตไม่ได้อยู่ในเขตการปกครองของเมืองตรัง แต่อยู่ในเขตการปกครองของเมืองปะลันดำ หรืออำเภอปะเหลียนในปัจจุบัน เมืองปะลันดำขึ้นอยู่กัเมืองพัทลุง และเมืองปะลันดำ มีพระยาปกครองจนถึงสมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี คอซิมบี้ ณ ระนอง เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด (ข้าหลวงในอดีต) ได้แยกเมืองปะลันดำออกจากพัทลุงให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ คือ อยู่ฝั่งเดียวกับตรังต้องขึ้นตรงกับตรังจึงเหมาะสมกว่า และได้ตั้งปะลันดำเป็นเมืองหน้าด่านขึ้น มีท่าเทียบเรือลำเภา ณ บ้านหยงสตาร์ในบริเวณด้านศุลกากรในปัจจุบัน...”

“...ในอดีตพระเจ้าตากสินมหาราชเคยมาตรัง ตั้งค่ายทำศึกรบกับแขกที่ตำบลลิพัง ใกล้ ๆ กับหัวเขาโต๊ะร่วงในปัจจุบัน ดังนั้น คนบนเกาะสุกรนี้จึงมีพื้นเพมาจากหลายจังหวัด คือ คนเมืองตรัง กระบี่ พัทลุง สงขลา สตูล รวมทั้งมาเลเซีย อินโดนีเซีย คนกลุ่มแรกที่เข้ามาอยู่อย่างถาวร คือ คนเร่ร่อน เพื่อหาผลจากธรรมชาติ เช่น น้ำมันยาง สัตว์ทะเล สัตว์บก เช่น กวาง หมูป่า และแวะจอดเรือเพื่อมาหาน้ำดื่ม ซึ่งบนเกาะมีน้ำจืดอุดมสมบูรณ์...”

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องเล่าตำนานการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนตำบลเกาะสุกรไว้ดังนี้

“ตามตำนานเล่าว่า จังหวัดตรังสมัยก่อนมีอำเภอกันตั้งเป็นท่าเทียบเรือ เพื่อค้าขายกับชาวต่างชาติ จะต้องรอให้น้ำขึ้นเต็มมาก่อนถึงจะนำเรือเข้าไปได้ ทุกครั้งจึงต้องนำเรือมาจอดรอที่หน้าหาดทรายยาว และแล้ววันหนึ่ง เรือสำเภาของลูกชายเศรษฐีชาวอินโดนีเซีย ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามได้นำเรือมาจอดรอที่บริเวณหน้าหาดทรายยาว บังเอิญได้พบเจอกับลูกสาวของตายายที่อาศัยอยู่บริเวณนั้น ก็เกิดชอบและหลงรักอย่างมาก แม้จะรู้ว่าลูกสาวตากับยายเป็นผู้นับถือศาสนาพุทธก็ตาม”

“ต่อมา จึงได้ไปลู่ขอลูกสาวตายายและได้พากลับไปแต่งงานกันที่ประเทศอินโดนีเซีย และแล้วต่อมากลางสาวได้เดินทางกลับมาเยี่ยมตากับยาย โดยนำเรือสำเภามาจอดที่หน้าหาดทรายยาว ตากับยายดีใจมากจึงรีบมาหาลูกสาวพร้อมกับซื้อของที่ลูกสาวชอบคือ หมูปิ้งเสียบไม้มาฝาก เพราะความเป็นห่วงลูกสาวและไม่ได้เห็นหน้าลูกสาวมานาน แต่แล้วลูกสาวเมื่อเห็นหน้าตายายพร้อมหัวหมูปิ้งมาหา กลับจำตากับยายไม่ได้ ตากับยายจึงโกรธและเสียใจมากจึงได้ขว้างหมูปิ้งทิ้งลงทะเล และได้สาปแช่งลูกสาวตนเอง ให้ประสบพบภัยพิบัติ”

“และแล้วต่อมา เรือสำเภาได้ประสบกับพายุทำให้เรือแตก สิ่งของต่าง ๆ ที่อยู่ในเรือได้ลอยไปและกลายเป็นเกาะต่าง ๆ ขึ้นมา เช่น ปลีกกล้วยกลายเป็นเกาะจำปี สะบันที่โพกหัวกลายเป็นเกาะสะบัน เกลียงสองอันกลายเป็นเกาะหลาวเหลียงพี หลาวเหลียงน้อง เรือสำเภากลายเป็นเกาะเกตรา ตากับยายกลายเป็นต้นมะม่วงสองต้น เรียกว่า มะม่วงเงินม่วงทอง ปัจจุบันคือ เกาะพระม่วง ไม้เสียบหมูปิ้งกลายเป็นเกาะใหญ่ ปัจจุบันเรียกว่า เกาะสุกร”

ภาพที่ 4.1 เกาะสุกร

4.1.2 การเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนเกาะสุกร

เกาะสุกร ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเสียมไหม หมู่ที่ 2 บ้านแหลม หมู่ที่ 3 บ้านทุ่ง และหมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายทอง ข้อมูลการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชนเกาะสุกร ที่ระบุไว้ในรายงานผลการดำเนินงานองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร ระบุว่า

“...เกาะสุกรเมื่อครั้งอดีตไม่ได้อยู่ในการปกครองของเมืองตรัง แต่อยู่ในการปกครองของเมืองปะลันดำ ในอดีตพระเจ้าตากสินมหาราชเคยเสด็จมาตรัง ตั้งค่ายทำศึกรบกับแขกที่ตำบลลิพังใกล้ ๆ กับหัวเขาโต๊ะร่วงในปัจจุบัน เพราะฉะนั้นคนบนเกาะสุกร จึงมีพื้นเพมาจากหลายจังหวัด ได้แก่ ตรัง กระบี่ พัทลุง สงขลา สตูล รวมทั้งมาเลเซีย อินโดนีเซีย ชาว และสุมาตรา ชนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเกาะสุกรเป็นชนเร่ร่อน เพื่อหาผลผลิตจากธรรมชาติ เช่น น้ำมันยาง สัตว์ทะเล ไม้ สัตว์บก เช่น กวาง หมูป่า ควาญ (อีเก้ง) และแวะมาจอดเรือเพื่อมาหาน้ำดื่ม ช่างบนเกาะมีน้ำดื่มอุดมสมบูรณ์ จนมาถึงปัจจุบัน...”

ข้อมูลประวัติความเป็นมาและชนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเกาะสุกร ที่ระบุไว้ในรายงานผลการดำเนินงานองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร ระบุว่า

“...เมื่อก่อนไม่มีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน เพราะมีคนอาศัยอยู่น้อยบนเกาะนี้ สาเหตุการเพิ่มของประชากรบนเกาะนี้ มาจากการสืบสายจากต้นตระกูล เทศนอกก่อนตระกูลอื่น ๆ สมัยก่อนมีบุคคลชื่อ เส้น บรรทุกควายประมาณ 100 ตัว โดยเรือขนาดใหญ่มาก ไม่ทราบว่าจะบรรทุกไปที่ไหน และจากการไม่รู้เส้นทางในการเดินเรือ เลยไปชนอยู่ที่ทะเลหรือสันทรายที่โผล่กลางทะเล หลังจากนั้นก็ทำให้เรือล่มจมหายไป ผู้คนที่อาศัยอยู่บนเรือก็ตายหมดเป็นจำนวนมากเหลือแต่ชายเส้นคนเดียว แกล้วด้วยอยู่ในทะเล 7 วัน 7 คืน และได้ลอยไปติดที่ล่งงูได้รักษาตัวอยู่ที่นั่น ต่อมาก็ได้แต่งงานกับ แกบูก ลูกของ โต๊ะเพียง ซึ่งเป็นคนเกาะหมูและได้เพิ่มขยายประชากรของคนบนเกาะนี้...”

ข้อมูลจากการศึกษาจากเอกสารได้สรุปว่า การเริ่มประกาศใช้นามสกุลเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 หลังจากการตั้งถิ่นฐานของคนบนเกาะสุกร โดยนามสกุลที่ใช้กันเป็นนามสกุลที่อำเภอในสมัยนั้นตั้งให้ ต้นตระกูลใหญ่ในพื้นที่ตำบลเกาะสุกร 3 ต้นตระกูล คือ ต้นตระกูลเทศนอก ต้นตระกูลเสียมไหม และต้นตระกูลบ่หนา ที่ระบุไว้ในเอกสารว่า

ต้นตระกูลเทศนอก

“...ต้นตระกูลชื่อ นายเส้น เป็นคนเทศ แขกปากีสถาน ได้เดินทางกับเรือเทศเรือบรรทุกควายมาจากปีนัง ไปบรรทุกควายที่ทำเทียบเรือเหล็กที่ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เมื่อเดินทางกลับปีนังได้ถูกพายุสลาตันพัดจนเรือล่มกลางทะเล ไต่กิ่งเรือและลูกเรือเสียชีวิตควายประมาณ 200 กว่าตัวตายหมด เหลือเฉพาะ นายเส้น ลอยคออยู่กลางทะเล 15 วัน 15 คืน กินลูกพังกาที่ลอยน้ำเป็นอาหารจนพินกลายเป็นสีแดง บังเอิญเป็นลมหัวนอนพัดเข้ามาติดบริเวณทิศใต้ของเกาะสุกร ปัจจุบันชาวบ้านเรียกว่า หอเทศ ชาวบ้านออกไปหาเหยื่อ

สำหรับวางเบ็ด วางปลา ไปพบกับนายเส้น จึงได้พานายเส้นมาพักรักษาตัวให้กินข้าวต้ม 15 วัน เพื่อทดแทนที่อดข้าว เมื่อครบ 15 วันจึงให้กินข้าวสวย ต่อมา นางปุก แฟนนายเส้น เดิมเป็นคนบ้านบางค่างควา ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสทิงพระ จังหวัดตรัง ได้ย้ายมาอยู่บ้านนาไต่ะเสียะ ตำบลบ้านนา อำเภอบะเหลียน ในปัจจุบัน หลังจากนั้นได้อพยพครอบครัวมาอยู่บริเวณโรงไฟฟ้า ปัจจุบันได้แต่งงานอยู่กับนายเส้น จากนั้นมีนายบ่าวซึ่งเป็นชาวพม่าได้มาอยู่กับนายเส้น พอทางการประกาศแต่งตั้งนามสกุล นายเส้นได้ไปแจ้งความที่ว่า การอำเภอทางอำเภอสอบประวัตินายเส้น นายเส้นได้เล่าให้ฟังเมื่อทางอำเภอสอบประวัติเสร็จเลยตั้งนามสกุลให้ว่า “เทศนอก” พร้อมทั้งนายบ่าวพม่า ปัจจุบันนามสกุล “เทศนอก” คือนามสกุลใหญ่ในเกาะสุกร...”

ต้นตระกูลเสียมไหม

“...ต้นตระกูลชื่อ นายอี เสียมไหม พ่อชื่อ นายแดง ยังไม่ทราบนามสกุล นายแดง มีน้องชายชื่อ นายหิม ซึ่งหลังจากนายแดงได้เสียชีวิต นายหิมได้ย้ายไปสร้างครอบครัวอยู่ที่บ้านสุโสีะ อำเภอบะเหลียน นายอี ได้ไปแจ้งขอนามสกุลโดยใช้ตามชื่อหมู่บ้านที่อยู่อาศัย เช่นเดียวกับ นายหิม น้องชาย ปัจจุบันตระกูล “เสียมไหม” เป็นตระกูลใหญ่ในเกาะสุกร และตำบลสุโสีะ อำเภอบะเหลียน...”

ต้นตระกูลบ่นหา

“...ต้นตระกูลชื่อ นายเกบ ตอนไปแจ้งขอนามสกุลที่อำเภอ นายอำเภอถามว่าจะใช้นามสกุลอะไร นายเกบ ก็ไม่รู้ว่าจะใช้นามสกุลอะไรได้แต่นั่งบ่นว่าจะใช้นามสกุลอะไรดีหาอยู่หลายครั้ง เมื่อนายอำเภอได้ยินนายเกบนั่งบ่นอยู่หลายครั้งเลยตั้งนามสกุลให้ว่า “บ่นหา”...”

4.1.3 สภาพสังคม เศรษฐกิจ และศักยภาพของชุมชนในพื้นที่

ประชาชนในชุมชนตำบลเกาะสุกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตร ได้แก่ การทำนาปลูกข้าว การทำสวนยางพารา การทำประมง การเลี้ยงสัตว์ และการปลูกแตงโม ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ตำบลเกาะสุกร การประกอบอาชีพของคนในชุมชนเน้นหลักภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาอย่างช้านานและมีการดัดแปลงให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน เช่น ในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ภายหลังจากการเก็บเกี่ยวแตงโมหรือในช่วงฤดูการหยุดทำการเกษตรของชาวบ้าน เป็นวิถีชีวิตของชาวเกาะสุกรที่จะนำควายที่เลี้ยงไว้มาปล่อยตามท้องทุ่งนาเพื่อให้ควายได้อยู่ร่วมกันแบบธรรมชาติจนกว่าจะเริ่มทำการเกษตรใหม่ การปล่อยควายให้อยู่ตามทุ่งนาโดยอิสระยังทำให้เกิดผลต่อการทำการเกษตรอีกด้วย เนื่องจากควายจะไปกินหญ้าซึ่งเป็นวัชพืช และยังช่วยเพิ่มปุ๋ยธรรมชาติจากมูลสัตว์ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อหน้าดินในการทำการเกษตรในฤดูกาลใหม่

ภาพที่ 4.2 วิถีชีวิตชุมชนตำบลเกาะสุกร

พื้นที่ตำบลเกาะสุกร มีลักษณะภูมิประเทศที่โดดเด่น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เป็นเกาะมีทะเลล้อมรอบ มีทัศนียภาพที่สวยงาม มีความงดงามของท้องทะเล ภูเขา และทุ่งนา รวมถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนในชุมชน วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นส่วนใหญ่จะปฏิบัติตามหลักทางศาสนาอิสลาม เช่น การเข้าสู่น้ำ วันฮารีรายอ การทำตายาย เพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นต้น

ตำบลเกาะสุกรมีการรวมกลุ่มขององค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้จากอาชีพหลัก เช่น การฝึกอบรมการนวดแผนไทย การประดิษฐ์ของที่ระลึก การทำอาหารและขนมพื้นบ้าน การรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชนตำบลเกาะสุกร ประกอบด้วยกลุ่มอาชีพ จำนวน 17 กลุ่ม รายละเอียดดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 กลุ่มอาชีพของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

กลุ่มอาชีพ	
1.	กลุ่มเครื่องแกง
2.	กลุ่มทำขนม
3.	กลุ่มเลี้ยงควาย
4.	กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ
5.	กลุ่มประมงชายฝั่งบ้านทุ่ง
6.	กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ไก่พื้นเมืองเพื่อการกีฬา
7.	กลุ่มนาข้าวแปลงใหญ่
8.	กลุ่มบาติก
9.	กลุ่มปุ๋ย
10.	กลุ่มแตงโม
11.	กลุ่มจักสาน
12.	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเกาะสุกร
13.	กลุ่มชมรมสามล้อพ่วงเกาะสุกร
14.	กลุ่มออมทรัพย์บ้านเสียมไหม
15.	กลุ่มของที่ระลึกตำบลเกาะสุกร
16.	กลุ่มรับซื้อยางแผ่นตำบลเกาะสุกร
17.	กลุ่มธนาคารปุ๋ยชุมชนตำบลเกาะสุกร

4.2 ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการดำเนินวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ มีการปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรที่โดดเด่นและควรค่าแก่การสืบสานและอนุรักษ์ จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและโภชนาการ 4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนมพื้นบ้าน 5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง และ 6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม เป็นต้น

4.2.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม

ประชาชนในเกาะสุกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ การทำสวนยางพารา ทำนาปลูกข้าว ปลูกแตงโม และปลูกพืชทั่วไป รวมถึงการประกอบอาชีพการทำประมงเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงวัว ควาย แพะ ไก่ เป็นต้น

การปลูกแตงโม

“แตงโมเกาะสุกร” เป็นแตงโมที่มีชื่อเสียงและมีรสชาติที่ดีที่สุดของจังหวัดตรัง เนื่องจากสภาพพื้นที่ อุณหภูมิ สภาพอากาศ และลักษณะดินที่เป็นดินทรายซึ่งเหมาะสำหรับการเจริญเติบโตของแตงโม ทำให้มีรสชาติหวาน กรอบ และเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากแตงโมในพื้นที่อื่นเป็นประจำในทุก ๆ ปี จะมีนักท่องเที่ยวและประชาชนเฝ้ารอดูฤดูกาลเก็บเกี่ยวแตงโมจากเกาะสุกร เพื่อนำมาบริโภค การปลูกแตงโมในพื้นที่เกาะสุกร ประกอบด้วย 3 ช่วง คือ 1) แตงโมคันทนา ช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนตุลาคม จะปลูกแตงโมบริเวณบนโคกและคันทนา 2) แตงโมชายหาด ช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม จะปลูกแตงโมบริเวณชายหาด และ 3) แตงโมในนา ช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม จะปลูกแตงโมในพื้นที่นาภายหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว

แตงโมเกาะสุกรมีระยะเวลาการเก็บเกี่ยวผลผลิต ประมาณ 60 วัน ราคาจำหน่ายผลผลิต กิโลกรัมละ 13 – 15 บาท โดยจะเริ่มให้ผลผลิตช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ เกาะสุกรได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตแตงโมที่มีคุณภาพดีที่สุดแห่งหนึ่งของภาคใต้ ทำให้มีการสั่งซื้อแตงโมไปขายบนฝั่งจนหมดเกลี้ยง เนื่องจากเป็นที่นิยมของผู้บริโภคและสามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรผู้ปลูกแตงโม พื้นที่ที่เหมาะสมต่อการปลูกแตงโมมากที่สุดก็คือ บริเวณหาดแตงโม ในพื้นที่หมู่ 2 บ้านแหลม ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 700 ไร่ เนื่องจากมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทรายตามแนวชายหาดและมีฝนฟ้าตกตลอดช่วงฤดูกาล จึงไม่จำเป็นต้องหาน้ำจืดมารด ทำให้ต้นแตงโมงอกงามได้ดี และสามารถปลูกได้ถึงปีละ 3 รุ่น โดยเฉพาะรุ่นที่ปลูกริมชายหาด จะเป็นที่ต้องการของตลาดมากที่สุดและมีการส่งไปขายไกลในหลายจังหวัด เกษตรกรบ้านแหลม ร้อยละ 80 ยังคงประกอบอาชีพปลูกแตงโมอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยมีผลผลิตออกมาประมาณไร่ละ 1 ตันครึ่ง ซึ่งถือว่าสูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ สำหรับพันธุ์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดก็คือ กิโนรี C30 ตามมาด้วย พันธุ์จินตหรา และบางเบ็ด ขายส่งกิโลกรัมละ 10 บาท แต่เมื่อไปถึงฝั่งแล้วจะมีขายปลีกกิโลกรัมละ 20 – 25 บาท เนื่องจากมีต้นทุนค่าขนส่งสูง ทั้งการลำเลียงขึ้นลงท่าและการขนถ่ายทางเรือ การปลูกแตงโมให้ได้ผลผลิตดี ควรมีระยะห่างประมาณ 2 x 2 เมตร ซึ่งในเนื้อที่ 1 ไร่ จะสามารถปลูกได้ถึง 400 หลุม หลังจากนั้นแทบไม่ต้องดูแลอะไรมากมาย เนื่องจากบนเกาะมีฝนตกลงมาตลอดทั้งปี รวมทั้งมีแมลงหรือศัตรูพืชรบกวนน้อย ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติ เช่น มูลขี้ควาย และใช้ระยะเวลาประมาณ 58 – 60 วัน ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อออกจำหน่ายได้

ภาพที่ 4.3 แต่งโมเกาะสุกร

จากการสัมภาษณ์คุณธวัชชัย ไชมุสิก ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกแต่งโมเกาะสุกรปลอดสารพิษ ได้ให้ข้อมูลที่ไว้ว่า

“...การปลูกแต่งโมเกาะสุกร เกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติ เช่น มูลขี้ควาย และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการกำจัดศัตรูพืช กำจัดหนอน เพลี้ยจักจั่น ด้วยพืชสมุนไพรโดยไม่ใช้สารเคมี เช่น ข่าแก่ ใบสะเดา บอระเพ็ด ขี้เหล็ก หอมแดง ยาเส้น น้ำค้าง ขี้เถ้า น้ำส้มสายชู ต้มรวมกันแล้วฉีดเพื่อกำจัดแมลงที่รบกวนการเจริญเติบโตของแต่งโม และใช้ระยะเวลาประมาณ 60 วัน ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อออกจำหน่ายได้...”

“...ปัจจุบันมีการคิดค้นการปลูกแต่งโมเกาะสุกรไร้เมล็ดพันธุ์แฮปปี้แพลิมี่ ซึ่งเป็นแต่งโมไร้เมล็ด ลูกใหญ่ และมีน้ำหนักลูกละประมาณ 7 – 12 กิโลกรัม แต่งโมมีรสชาติหวานกรอบ เปลือกบาง สีแดงเข้ม สำหรับข้อดีของแต่งโมไร้เมล็ดคือ ติดผลถึง 3 รุ่น ในขณะที่แต่งโมทั่วไปจะให้ผลผลิตเพียงรุ่นเดียว แถมยังใช้ปุ๋ยน้อย น้ำน้อย ต้นทุนต่ำ และสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น...”

ภาพที่ 4.4 การลงพื้นที่พูดคุยกับประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกแต่งโมเกาะสุกรปลอดสารพิษ

วิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกรปลอดสารพิษ

วิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมปลอดสารพิษ ได้รับการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 รหัสทะเบียน 5-92-04-11/1-0020 เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 ชื่อเดิมคือ “วิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมไร่เมล็ดไร่เมล็ด + โบอิง 787 เกาะสุกร” ที่ตั้งเลขที่ 114 หมู่ที่ 2 ตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ต่อมาทางกลุ่มวิสาหกิจเห็นว่าควรมีการเปลี่ยนชื่อเป็น “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกรปลอดสารพิษ” เนื่องจากชื่อ โบอิง 787 เป็นชื่อเมล็ดพันธุ์ของบริษัทและเป็นชื่อที่มีความจำเพาะเจาะจงมากเกินไป จึงจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมปลอดสารพิษ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 รหัสทะเบียน 5-92-04-11/1-0021 ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 86 ราย โดยมีนายธวัชชัย ไช่มุสิก เป็นประธานกลุ่ม และมีพื้นที่เพาะปลูกแตงโมเนื้อที่ประมาณ 158.2 ไร่

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม

1. เพื่อดำเนินการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมชุมชนในท้องถิ่นโดยการปลูกแตงโมเกาะสุกรปลอดสารพิษ
2. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสังคมของบรรดาสมาชิกโดยวิธีช่วยเหลือตัวเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักของการรวมกลุ่ม
3. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ ด้านการปลูกแตงโมปลอดสารพิษในหมู่สมาชิก และครอบครัว ส่งเสริมและเผยแพร่อาชีพการเกษตร เพื่อให้สมาชิกมีอาชีพและรายได้
4. เพื่อจัดหาทุนเพื่อกิจการวัตถุประสงค์ของกลุ่ม หรือขอรับการช่วยเหลือทางวิชาการงบประมาณจากทางราชการ

จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกรปลอดสารพิษ ด้วยการวิเคราะห์ SWOT ตั้งแต่ ต้นทุน วัตถุดิบ จำนวนผลผลิต การตลาด ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกรปลอดสารพิษ พบว่า จำนวนเกษตรกรผู้ปลูกแตงโมในพื้นที่ตำบลเกาะสุกรทั้งหมด 153 คน จากพื้นที่ปลูกทั้งหมด 325 ไร่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกรปลอดสารพิษ มีสมาชิกจำนวน 86 คน สายพันธุ์ที่นิยมปลูก คือ โบอิง และกินรี แตงโมเกาะสุกรมีลักษณะเด่นคือ เนื้อแน่น มีสีแดงสด มีรสหวานกรอบ เนื่องจากมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทรายตามแนวชายหาด ทำให้แตงโมเจริญงอกงามได้ดี การจัดจำหน่ายแตงโมส่วนใหญ่จะจำหน่ายที่ร้านค้าในชุมชน รถเร่ขายในสถานที่ต่าง ๆ จำหน่ายผ่านตลาดออนไลน์ หรือการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง ผลการวิเคราะห์จุดเด่น (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกรปลอดสารพิษ ทำให้ได้ทราบข้อดี-ข้อเสีย จุดเด่น-จุดอ่อน เพื่อนำไปปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แสดงดังตารางที่ 4.2 และตารางที่ 4.3

หนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

.....
หนังสือสำคัญฉบับนี้ให้ไว้แก่

วิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกรปลอดสารพิษ

ที่ตั้ง : เลขที่ 114 หมู่ที่ 2 ตำบลเกาะสุกร

อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง รหัสไปรษณีย์ 92120

โทรศัพท์: 0869836340 โทรสาร: E-mail address :

เพื่อเป็นหลักฐานว่า ได้รับการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน
ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เรียบร้อยแล้ว

รหัสทะเบียน 5-92-04-11/1-0021

ให้ไว้ ณ วันที่ 6 เดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช 2562

ภาพที่ 4.5 หนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

ตารางที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์จุดเด่นและจุดอ่อนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกร

วิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกรปลอดสารพิษ	
จุดเด่น	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - มีการจัดแจ้งกลุ่มวิสาหกิจ - มีแตงโมหลากหลายสายพันธุ์ - มีการผลิตแตงโมอินทรีย์ปลอดสารพิษ - มีการขนส่งทางเรือท่าเทียบเรือตะเสะ - แตงโมมีรสชาติหวานกรอบ/สีสด/เนื้อแน่น - มีความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันของกลุ่ม - นักท่องเที่ยวพูดปากต่อปาก - มาตรฐานของสินค้า - มีใบรับรองการปลูกแตงโมให้กับกลุ่มสมาชิก 	<ul style="list-style-type: none"> - ราคาผลผลิตลดลง - การผลิตแตงโมอินทรีย์ไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด - ค่าขนส่งมีต้นทุนสูง - พ่อค้าคนกลางกดราคา - มีความรู้เกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์น้อย - เนื้อที่การเพาะปลูกแตงโมมีน้อย - เกษตรกรไม่ทราบต้นทุน - วิธีการปลูกไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

ตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกร

วิสาหกิจชุมชนปลูกแตงโมเกาะสุกรปลอดสารพิษ	
โอกาส	อุปสรรค
<ul style="list-style-type: none"> - มีการขายผ่านระบบออนไลน์ - มีฐานข้อมูลลูกค้าเก่า/เพื่อน/เครือข่าย - มีการขายสินค้าในห้าง - มีหน่วยงานเข้ามาอบรมช่วยเหลือกลุ่มแตงโม - สภาพภูมิอากาศอำนวยในการปลูกแตงโม - มีการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงวิถีเกษตร - แตงโมเป็นที่ต้องการของตลาด - เพิ่มผลผลิตด้วยกระบวนการปรับปรุงงานตามหลักวิชาการ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการเลียนแบบโลโก้/แบรนด์/แอบอ้างชื่อ - บางฤดูมีมรสุมขนส่งลำบาก - การสนับสนุนของหน่วยงานยังไม่เพียงพอ - งบประมาณไม่เพียงพอ - น้ำไม่เพียงพอต่อการรดน้ำแตงโมในช่วงฤดูแล้ง - บางฤดูมีปริมาณน้ำฝนมากเกินไปส่งผลให้แตงเน่า - การขนส่งขึ้นลงลำบาก - ตลาดสินค้าออนไลน์ยังมีน้อย

4.2.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร

ปลิงทะเลกาหมาด

กาหมาด (gamat) เป็นปลิงทะเลชนิดหนึ่งที่พบในบางจังหวัดทางภาคใต้ของประเทศไทย มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Stichopus horrens* อยู่ในกลุ่มสัตว์ที่มีผิวหนังเป็นหนาม (Echinodermata) เช่นเดียวกับ ดาวทะเล ดาวขนนก และแมงทะเล ส่วนใหญ่พบได้ในบริเวณซึ่งเป็นพื้นทรายที่มีโขดหินหรือแนวปะการังจนถึงเขตลาดชันในแหล่งน้ำลึกประมาณ 1 – 2 เมตร กาหมาดมีลักษณะลำตัวยาว ทรงกระบอก อ่อนนุ่มและยืดหดลำตัวได้ ปลายทั้งสองข้างเป็นช่องเปิดปากและทวาร ภายใต้อวัยวะมีตุ่มเม็ดหินปูนกระจายอยู่ทั่วไป ผิวหนังภายนอกยึดหยุ่นมีตุ่มนูนคล้ายหนามแต่อ่อนนุ่ม ปลิงกาหมาดมีหลากหลายสายพันธุ์มักออกหาอาหารในเวลากลางวัน มีระบบการป้องกันตัวเมื่อเจอศัตรูโดยการปล่อยเมือกเหนียวสีขาวออกมา ตัวเต็มวัยจะมีความยาวประมาณ 16 – 18 เซนติเมตร

ภาพที่ 4.6 ปลิงกาหมาด

ปลิงกาหมาดถูกนำมาใช้ประโยชน์ในหลายลักษณะ สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายอย่าง เช่น แกงคั่วกาหมาด ยำกาหมาด โดยส่วนใหญ่เชื่อกันว่าปลิงกาหมาดมีคุณสมบัติเป็นยาบำรุงกำลังที่ให้โปรตีนสูง นอกจากนี้ชาวบ้านได้นำปลิงกาหมาดมาผ่าลำตัวเอาลำไส้ออก ล้างทำความสะอาด นำไปต้มแล้วดองในน้ำผึ้ง หรือดองเหล้าขาว สามารถนำมาใช้เป็นยาในการรักษาโรคต่าง ๆ เช่น โรคเบาหวาน โรคเหน็บชา บำรุงหัวใจ ใช้ในการสมานแผลทั้งภายในและภายนอก

ภาพที่ 4.7 การสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรปลิงทะเลกาหมาด

จากการสัมภาษณ์คุณอารี ชุมคร ชาวบ้านหมู่ที่ 1 บ้านเสียมใหม่ ตำบลเกาะสุกร ได้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องปลิงทะเลกามาว่า

“...ปัจจุบันปลิงทะเลกามายังมีอยู่เยอะที่เกาะสุกร ครอบครัวรู้จักปลิงกามาเพราะทำกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เมื่อได้ปลิงมาแล้วจะนำมาผ่าลำตัว เอาไส้ เอาช็อก แล้วนำมาต้มน้ำพอกด้วยใบตะไคร้เพื่อให้เมือกสั้น ๆ ของปลิงออก จากนั้นล้างน้ำออกจนสะอาด หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วดองด้วยเหล้าขาว หรือเติมน้ำผึ้งเดือน 5 ดองทิ้งไว้ประมาณ 5 วันหรือ 1 อาทิตย์ สามารถนำมารับประทานได้ ปลิงดองเหล้าขาวและปลิงในน้ำผึ้ง มีสรรพคุณช่วยแก้โรคเบาหวาน อัมพฤกษ์ อัมพาต กล้ามเนื้ออ่อนแรง ไขมันอุดตันในเส้นเลือด และช่วยให้เจริญอาหาร...”

“...นอกจากปลิงกามาต้องในเหล้าขาวและน้ำผึ้งแล้ว ยังมีการทำน้ำมันกามาที่มีสรรพคุณที่เป็นประโยชน์ในการรักษาแผลสด แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ทาแก้คัน เชื้อราบนหนังศีรษะ รักษาโรคริดสีดวงทวาร กรรมวิธีในการทำจะนำปลิงที่ล้างทำความสะอาดแล้วไปต้มในน้ำสะอาด นำน้ำที่ได้จากการต้มกามาผสมน้ำกะทิ แล้วใส่สมุนไพร ได้แก่ ตะไคร้ มะกรูด หัวไพล กระเทียมขาว และว่านหางจระเข้ ต้มไปเรื่อย ๆ ใช้เวลาประมาณ 5 – 6 ชั่วโมง แล้วจึงนำมากรองด้วยผ้าขาวบางเพื่อเอาน้ำมัน...”

ภาพที่ 4.8 ปลิงกามาต้องเหล้าขาว ดองน้ำผึ้ง และน้ำมันกามา

4.2.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหาร

แกงไก่ตายาย

ชุมชนตำบลเกาะสุกรมีวัฒนธรรมการกินอาหารที่ผสมผสานการกินอาหารใน 3 วัฒนธรรม ได้แก่ ชาวจีน ชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม แกงไก่ตายายเป็นอาหารพื้นถิ่นที่ขึ้นชื่อและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร ในอดีตจะทำแกงไก่ตายายเพื่อเป็นการรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว แต่ในปัจจุบันชาวบ้านจะทำแกงไก่ตายายในงานบุญ งานเทศกาลสำคัญต่าง ๆ แกงไก่ตายายจะมีรสชาติอร่อยและมีกลิ่นหอมของเครื่องแกงและเครื่องเทศซึ่งเป็นสูตรเฉพาะของชุมชน

ส่วนผสมของแกงไก่ตายาย ประกอบด้วยวัตถุดิบที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. ไก่บ้านทั้งตัว จะเลือกใช้ไก่บ้าน เนื่องจากมีรสชาติเหนียว นุ่ม อร่อย โดยจะใช้ไก่ทั้งตัว เมื่อล้างทำความสะอาดไก่แล้วจะสับหัวไก่ทิ้ง ส่วนเครื่องในไก่จะใส่ไว้ในตัวไก่นั้น ๆ ไก่บ้านควรเลือกขนาดที่ไม่เล็กหรือใหญ่จนเกินไป น้ำหนักประมาณ 1.5 กิโลกรัม
2. เครื่องแกง ประกอบด้วย หอมแดงซอย ขมิ้น กระเทียม ตะไคร้ โขลกหรือผสมรวมกันแล้วใส่กะปilingไปผสม
3. เครื่องเทศ ประกอบด้วย พริกไทยดำ เมล็ดผักชี พริกแห้ง มะพร้าว วัตถุดิบทั้งหมดเหล่านี้ให้คั่ววัตถุดิบแต่ละชนิดจนกระทั่งมีกลิ่นหอม แล้วจึงตำให้ละเอียดเป็นผง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมะพร้าวคั่ว หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ซีเซะ” เป็นมะพร้าวชูดคั่วจนแห้งเป็นสีน้ำตาล จากนั้น นำมาตำจนกระทั่งแตกมัน
4. กะทิ จะใช้ทั้งหัวกะทิ และหางกะทิ ควรใช้กะทิที่คั้นสดจะมีรสชาติอร่อยกว่ากะทิกล่องที่จำหน่ายในท้องตลาดปัจจุบัน

ภาพที่ 4.9 “ซีเซะ” มะพร้าวชูดคั่วจนแห้งเป็นสีน้ำตาลแล้วนำมาตำจนแตกมัน

ภาพที่ 4.10 วัตถุดิบและส่วนผสมทั้งหมดของแกงไก่ต๋ายาย

ขั้นตอนและวิธีการทำแกงไก่ต๋ายาย เริ่มจากตั้งกระทะแล้วใส่หัวกะทิเคี้ยวจนกระทั่งกะทิแตกมัน จากนั้นผสมเครื่องแกงและเครื่องเทศลงในถ้วยคนผสมให้เข้ากันโดยอาจใส่หางกะทิลงไปในถ้วยส่วนผสมนั้นด้วย เมื่อกะทิเริ่มแตกมันให้ใส่ส่วนผสมต่าง ๆ ที่คนผสมไว้ลงในกระทะและเคี้ยวส่วนผสมนั้นจนกระทั่งมีกลิ่นหอมแล้วจึงใส่ไก่พร้อมกับเครื่องในไก่ลงไป ในกระทะ จากนั้นให้เคี้ยวต่อไปเรื่อย ๆ หากส่วนผสมในกระทะเริ่มแห้งสามารถเติมหางกะทิลงไปได้ โดยจะต้องหมั่นคอยคนในกระทะตลอดเวลาเพื่อไม่ให้เครื่องแกงไหม้ แกงไก่ต๋ายายจะใช้ระยะเวลาในการเคี้ยวค่อนข้างนานประมาณ 2 ชั่วโมง แต่จะให้รสชาติที่อร่อยอย่างแท้จริงเมื่อเคี้ยวจนไก่นุ่มแล้วให้แช่ไก่ไว้ในเครื่องแกงนั้นค้างคืนไว้ 1 คืน เครื่องแกงจะซึมซับเข้าไปในเนื้อไก่ จะทำให้รสชาติของแกงไก่ต๋ายายอร่อยยิ่งขึ้น

ภาพที่ 4.11 แกงไก่ต๋ายาย

จากการสัมภาษณ์คุณเจียม ศรีสุวรรณ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาอาหารพื้นถิ่นเกาะสุกร แกงไก่ต่ายยไวว่า

“...ในอดีตคนเกาะสุกรจะทำแกงไก่ต่ายยเพื่อไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และได้สูญหายไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่มีการฟื้นฟูการทำแกงไก่ต่ายยขึ้นมาอีกครั้งในช่วงเทศกาลวันสำคัญต่าง ๆ เอกลักษณะของแกงไก่ต่ายยคือ จะต้องใช้ไก่ทั้งตัวมาปรุงรสด้วยเครื่องเทศที่เข้มข้น และใช้ระยะเวลาในการเคี่ยวให้เครื่องแกงซึมซับเข้าไปในตัวไก่ เสน่ห์อีกอย่างหนึ่งของการกินแกงไก่ต่ายย คือจะต้องตัดหรือฉีกเนื้อไก่มารับประทานความอร่อยจะอยู่ที่รสชาติเข้มข้นกลิ่นหอมเครื่องเทศที่เป็นสูตรเฉพาะของชุมชนเกาะสุกร และมีรสชาติหวานมันจากน้ำกะทิคั้นสด ดังนั้นในการรับประทานแกงไก่ต่ายยชาวบ้านจะนิยมรับประทานกับอาหารที่มีรสชาติเค็ม เช่น น้ำพริก ปลาเค็ม แกงเลียง และผักพื้นบ้านต่าง ๆ ...”

ภาพที่ 4.12 แกงไก่ต่ายยที่โดดเด่นด้านรสชาติและความหอมของเครื่องเทศ

เครื่องแกงตำมือ

“เครื่องแกงตำมือ” เป็นสินค้าชุมชนที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนตำบลเกาะสุกร เนื่องจากมีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่โดดเด่นแตกต่างจากเครื่องแกงในพื้นที่อื่น ๆ เพราะมีรสชาติเข้มข้นของเครื่องเทศหลากหลายชนิดตามแบบฉบับของทางภาคใต้ ภูมิปัญญาเครื่องแกงตำมือจะมีวัตถุดิบหลักได้แก่ ขมิ้นพริกแห้ง ตะไคร้ พริกไทยดำ กระเทียม กะปิ และเกลือป่น เป็นต้น นำมาผลิตเครื่องแกงต่าง ๆ คือ แกงกะทิ แกงส้ม แกงคั่ว และผัดเผ็ด โดยมีคุณสมบัติเด่น คือ ไม่ใส่สารกันบูด และสามารถเก็บไว้ได้นานถึง 3 เดือน

ภาพที่ 4.13 วัตถุดิบหลักของเครื่องแกงตำมือ

ขั้นตอนการทำเครื่องแกงตำมือ

เตรียมวัตถุดิบและส่วนผสมทั้งหมดให้พร้อม โดยเด็ดขั้วพริก ปอกเปลือกกระเทียม หั่นขมิ้น และซอยตะไคร้เป็นชิ้นหยาบ ๆ จากนั้น ล้างทำความสะอาดวัตถุดิบต่าง ๆ จากนั้นใส่ส่วนผสมทั้งหมดตามปริมาณที่ต้องการลงในครกและตำจนละเอียดจะได้เครื่องแกงสีส้มจัดจ้าน รสชาติอร่อย

ภาพที่ 4.14 ขั้นตอนการทำเครื่องแกงตำมือ

ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มผลิตเครื่องแกงตำมือตำบลเกาะสุกร ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 ตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยมีคุณบุษลดา เสียมไหม เป็นประธานกลุ่ม และมีสมาชิกกลุ่ม 8 คน จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มผลิตเครื่องแกงตำมือ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า

“...กลุ่มผลิตเครื่องแกงตำมือตำบลเกาะสุกร จัดตั้งขึ้นมาแล้วประมาณ 12 ปี แรกเริ่มเดิมทีมีะหลาดทำเครื่องแกงกับญาติเพียงแค่ 2 คนเท่านั้น แต่ต่อมา เมื่อขายดีจึงได้เชิญชวนเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ มาทำเครื่องแกงด้วยกัน และมีหน่วยงานของอบต.เข้ามาสนับสนุนอุปกรณ์ของใช้ต่าง ๆ เพื่อหนุนเสริมการทำงาน ปัจจุบันสมาชิกกลุ่มจะนัดกันมาทำเครื่องแกงอาทิตย์ละครั้งและส่งขายในพื้นที่ต่าง ๆ เครื่องแกงที่มีจุดเด่นคือ ไม่ใส่สารกันบูด และสามารถเก็บไว้ได้นานถึง 3 เดือน และกลุ่มเคยได้รับรางวัลชนะเลิศแข่งขันทำอาหารในงานตรังยุทธจักรความอร่อยด้วย ...”

ภาพที่ 4.15 กลุ่มผลิตเครื่องแกงตำมือตำบลเกาะสุกร

4.2.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนมพื้นบ้าน

ขนมตาหยาบ

ขนมตาหยาบเป็นขนมพื้นบ้านที่ขึ้นชื่อและเป็นเอกลักษณ์อย่างยิ่งของชุมชนเกาะสุกร ในสมัยก่อนนิยมทำขนมเพื่อต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง หรือเทศกาลสำคัญต่าง ๆ แต่ในปัจจุบัน ชาวบ้านจะทำขายทั่วไปในช่วงเช้าของทุกวัน

ส่วนผสมและวัตถุดิบในการทำขนมตาหยาบ ประกอบด้วย ส่วนผสมหลัก 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนผสมของแป้งและส่วนผสมของไส้ขนมตาหยาบ ดังนี้

1. ส่วนผสมของแป้ง ได้แก่ แป้งสาลีผสมกับแป้งข้าวเหนียวในอัตราส่วน 2 ต่อ 1 น้ำใบเตยคั้นสด ไข่ไก่ และเกลือเล็กน้อย
2. ส่วนผสมของไส้ขนมตาหยาบ ได้แก่ มะพร้าวขูด ควรใช้มะพร้าวกิ่งอ่อนกิ่งแก่หรือที่เรียกว่า มะพร้าวทึนทึก เนื่องจากเนื้อมะพร้าวจะมีรสชาติอร่อยเหมาะกับการนำมาทำขนม น้ำตาลอ้อยหรือน้ำตาลทราย แต่หากใช้น้ำตาลอ้อยจะทำให้มีความหอมและรสชาติอร่อยมากกว่าใช้น้ำตาลทรายเพียงอย่างเดียว

ภาพที่ 4.16 วัตถุดิบและส่วนผสมของขนมตาหยาบ

ขั้นตอนและวิธีการทำขนมตาหยาบ เริ่มจากการผัดไส้ขนม โดยนำส่วนผสมต่าง ๆ ได้แก่ มะพร้าวขูด น้ำตาลอ้อย เกลือเล็กน้อย ลงไปผัดในกระทะ จนกระทั่งส่วนผสมของไส้ขนมเข้ากันได้เป็นอย่างดี จากนั้น ผสมส่วนผสมของแป้งขนมตาหยาบ ได้แก่ แป้งสาลีผสมกับแป้งข้าวเหนียวในอัตราส่วน 2 ต่อ 1 น้ำใบเตยคั้นสด ไข่ไก่ และเกลือเล็กน้อยคนผสมให้เข้ากัน

ภาพที่ 4.17 ส่วนผสมของแป้งขนมตาหยาบ

เมื่อเตรียมส่วนผสมในส่วนของแป้งและไส้ขนมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ให้ตั้งกระทะโดยใช้ไฟปานกลางแล้วทาน้ำมันพืชบาง ๆ ให้ทั่วกระทะรอจนกระทะเริ่มร้อน จากนั้นให้ใส่แป้งลงในกระทะ โดยจะต้องวนกระทะให้แป้งเป็นวงกลมรอจนกระทั่งแป้งสุก โดยสังเกตจากขอบ ๆ แป้งแป้งจะเริ่มร้อนขึ้น เมื่อแป้งสุกแล้วให้นำมาวางลงบนใบตอง ตักไส้ขนมตาหยาบที่ผัดไว้แล้วลงบนแป้งแล้วพับแป้งม้วนให้สวยงาม

ภาพที่ 4.18 ขั้นตอนการทำขนมตาหยาบ

คุณนงเยาว์ เจงสา และคุณจูรี สันต์พานิชกิจ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับขนมตาหยาบไว้ว่า

“...ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนเกาะสุกรนิยมรับประทานขนมตาหยาบกับเครื่องดื่มประเภทชา กาแฟ ในช่วงเช้า มีร้านค้าทำขนมตาหยาบขายประมาณ 3 ราย และจำหน่ายขนมในราคาชิ้นละ 5 บาท ขนมตาหยาบจะมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือ เป็นขนมที่มีสีเขียวธรรมชาติจากใบเตย รสชาติจะหวานหอมจากมะพร้าวและน้ำตาลอ้อย ซึ่งเมื่อรับประทานพร้อมกับเครื่องดื่มจะทำให้กลมกล่อมยิ่งขึ้น...”

ภาพที่ 4.19 การสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนมพื้นบ้าน “ขนมตาหยาบ”

4.2.5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง

ปลาวงหรือปลาดอกไม้

“ปลาวง” หรือ “ปลาดอกไม้” ทำมาจากปลาที่ชาวบ้านเรียกว่า “ปลาจิ้งม้อง” ชื่อสามัญเรียกว่า กระบาง และมีชื่อวิทยาศาสตร์ *Dasyatis imbricatus* เป็นปลาทะเลชนิดหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายปลากระเบน แต่มีขนาดเล็กกว่าและไม่มีลายจุดบนลำตัว ลักษณะรูปร่างคล้ายว่าว ลำตัวแบน ส่วนหน้าตาจะยื่นยาวแหลม ส่วนหางแยกออกจากส่วนลำตัว หางมีลักษณะแบน มีหนามแหลม 2 อัน ความยาวของหางใกล้เคียงกับความยาวลำตัว

ภาพที่ 4.20 ปลาจิ้งม้อง

การแปรรูปปลาวงหรือปลาดอกไม้ จะใช้ปลาจิ้งม้องขนาดความยาวลำตัวประมาณ 15 – 20 เซนติเมตร นำมาตัดหาง ตัดเฉียงด้านข้างลำตัวออก จากนั้น แล่ปีกทั้งสองข้างของปลาจิ้งม้องออกเป็น 2 ส่วน โดยเอาส่วนแกนกลางของลำตัวปลาออก แต่จะใช้เฉพาะส่วนปีกทั้งสองข้างเท่านั้น จากนั้น นำชิ้นส่วนที่ตัดแล้วไปล้างทำความสะอาด เพื่อล้างเมือกบนตัวปลาออก

ภาพที่ 4.21 การแล่ปีกทั้งสองข้างของปลาจิ้งม้อง

นำส่วนปีกทั้งสองข้างของปลาจ๋องม้องที่ล้างทำความสะอาดเรียบร้อยแล้ว มากรีดเป็นริ้ว ๆ สลับไปมาให้มีขนาดเท่า ๆ กัน แต่จะต้องระมัดระวังไม่ให้เนื้อปลาขาดออกจากกัน ซึ่งในขั้นตอนนี้จะต้องใช้ฝีมือและความประณีตเป็นอย่างมาก เมื่อแล่ปลาเป็นริ้ว ๆ ขนาดเท่า ๆ กันแล้วนำมาแช่ในน้ำเกลือ จากนั้นนำมาจัดวางเรียงต่อกันเป็นแผงกลมให้สวยงาม แล้วตากแดดจัดประมาณ 1 – 2 วัน จนปลาแห้งสนิทจะได้ปลาวางหรือปลาตากไหม้พร้อมทอดรับประทาน

คุณอุษา หลังปุเต๊ะ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลาวางไว้ว่า

“...ขั้นตอนการแล่ปลาวางจะต้องใจเย็น ๆ และต้องใช้ความชำนาญ เราจะใช้เฉพาะส่วนด้านข้างของปลาจ๋องม้องเท่านั้น แต่ส่วนกลางลำตัวเราก็ไม่ได้ทิ้งนะ ที่บ้านจะเอาส่วนนี้ไปทำบู้ย ปลาวางของที่เกาะสุกร จะแตกต่างจากที่อื่นคือ เราจะไม่แล่ส่วนหนังออก ปัจจุบันปลาวางตามแห่งได้ส่งขายในหลายจังหวัด นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวที่เกาะสุกรเมื่อซื้อกลับไปทอดกินแล้วก็ติดใจ โทรมาสั่งซื้ออีก...”

ภาพที่ 4.22 ขั้นตอนการทำปลาวางหรือปลาตากไหม้

จ๊อปู

“จ๊อปู” เป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปจากปูม้า ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าใหม่ของชุมชนเกาะสุกร จ๊อปูเกาะสุกร มีความโดดเด่นที่คุณภาพของวัตถุดิบ เนื่องจากใช้วัตถุดิบหลักคือ เนื้อปูม้าสด ๆ จากพื้นที่เกาะสุกรนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของฝากสำหรับจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ประมงชุมชนและสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากการจัดจำหน่าย

ขั้นตอนการทำจ๊อปู

ป่นหรือโขลกพริกไทยขาว ใส่กระเทียมสด ก้านและรากผักชีลงไปป่นหรือโขลกให้เข้ากันจนละเอียด ผสมเนื้อไก่บดแล้วนวดให้เข้ากัน ปรงรสด้วยน้ำมันหอย เกลือ และน้ำตาล ใส่ไข่ไก่แล้วนวด ส่วนผสมต่าง ๆ ให้เข้ากัน ใส่เนื้อปูลงไปแล้วคลุกเคล้าจนส่วนผสมทุกอย่างเข้ากันดี จากนั้น นำแผ่นฟองเต้าหู้ไปแช่น้ำจนนิ่ม แล้วนำมาวางเรียงเป็นแผ่น ตักส่วนผสมที่นวดเข้ากันดีแล้ววางลงบนฟองเต้าหู้แล้วค่อย ๆ ม้วนห่อให้เป็นโรล ใช้เชือกมัดให้เป็นปล้องเท่า ๆ กัน แต่ไม่ควรผูกเชือกให้แน่นจนเกินไปเพราะอาจทำให้ส่วนผสมแตกได้ จากนั้นนำไปนึ่งในน้ำเดือดจนสุกดี แล้วนำมาตัดเป็นท่อน ๆ ตามปล้องที่มัดไว้ นำจ๊อปูที่ตัดออกเป็นท่อนลงไปทอดในน้ำมันจนสีเหลืองกรอบ ตักขึ้นมาสะเด็ดน้ำมัน จะได้จ๊อปูพร้อมรับประทาน ปัจจุบันจ๊อปูเกาะสุกรมีจำหน่ายในหลายรูปแบบ ได้แก่ จ๊อปูม้า จ๊อปูผสมกระเทียม จ๊อปูไข่แดงเค็ม และจ๊อโครตปู อัดแน่นด้วยส่วนผสมของเครื่องเทศและเนื้อปูแน่น ๆ เต็มคำ

ภาพที่ 4.23 ขั้นตอนการทำจ๊อปูเกาะสุกร

4.2.6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม

บาติกและปาเต๊ะเพ้นท์

“บาติกและปาเต๊ะเพ้นท์” เป็นผ้าที่เขียนลวดลายด้วยเทียนเขียนผ้าเพื่อปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสี และใช้วิธีการแต้มหรือระบายลวดลายที่ต้องการให้ติดสี

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทำผ้าบาติก

1. ผ้าใยธรรมชาติ เช่น ผ้าคอตต้อน หรือผ้าฝ้ายมัดสีลิน
2. เทียนเขียนผ้าบาติก
3. สีระบายผ้าบาติก
4. ปากกาสำหรับเขียนเทียน
5. กรอบไม้ หรือเฟรมโครงสีเหลี่ยมสำหรับขึงผ้าให้ตึง
6. ดินสอ 2B
7. จานสี และฟู่กันขนาดต่าง ๆ
8. น้ำยาเคลือบกันสีตก โซเดียมซิลิเกต
9. เต้าแก๊ส เต้าไฟฟ้า และภาชนะสำหรับอุ่นน้ำเทียน

ภาพที่ 4.24 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทำผ้าบาติก

วิธีการทำผ้าบาติก

นำผ้าคอตต้อนหรือผ้ามัดสีลินที่วาดลวดลายสวยงามด้วยดินสอ 2B มาขึงบนเฟรมไม้ให้ตึง จากนั้น นำเทียนเขียนผ้าใส่ภาชนะตั้งไฟให้ร้อนต้มจนเทียนละลายแล้วใช้ปากกาสำหรับเขียนเทียนจุ่มน้ำเทียนแล้วเขียนเส้นลวดลายบนผ้าตามแบบที่วาดไว้ ผสมสีบาติกเป็นสีต่าง ๆ ตามที่ต้องการ แล้วใช้ฟู่กันจุ่มน้ำเปล่าทาระบายลงบนผ้าทิ้งไว้พอหมาด ๆ แล้วจึงใช้ฟู่กันจุ่มสีบาติกระบายตามแบบที่วาดไว้ ในการเปลี่ยนสีควรล้างฟู่กันในน้ำเปล่าให้สะอาดและเช็ดฟู่กันให้แห้งสนิทก่อนทุกครั้ง เมื่อลงสีเสร็จแล้วนำผ้ามาจุ่มลงในโซเดียมซิลิเกตเพื่อเคลือบกันสีตก ทิ้งไว้ประมาณ 6 ชั่วโมง แล้วจึงล้างน้ำยา

ออกด้วยน้ำเปล่าประมาณ 3 ครั้ง หรือจนกระทั่งน้ำสีออกหมด แล้วตากให้แห้งหรือนำผ้ามาต้มในน้ำเดือดผสมผงซักฟอกเพื่อให้เทียนออกหมดจากผ้า แล้วตากผ้าให้แห้งสนิทจะได้ผ้าบาติกที่มีลวดลายสวยงาม

คุณสุภาพร เต็นหลี หัวหน้ากลุ่มผ้าบาติกและผ้าปาเต๊ะพื้นที่บ้านทุ่ง ได้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำผ้าบาติกเกาะสุกรไว้ว่า

“...ผ้าบาติกของเกาะสุกร เริ่มขึ้นหลังจากเหตุการณ์สึนามิ เมื่อศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานได้ลงพื้นที่เพื่อมาฝึกอบรมพัฒนาอาชีพให้แก่ชาวเกาะสุกร ซึ่งในตอนนั้นมีการจัดอบรม 10 วัน วันละ 6 ชั่วโมง เริ่มต้นมีคนเข้าร่วมฝึกอบรมหลายคน โดยสอนให้ทำผ้าบาติก แต่ในปัจจุบันเหลือคนในชุมชนที่ยังทำผ้าบาติกไม่กี่คน นอกจากผ้าบาติกแล้วทางกลุ่มยังได้พัฒนาจากผ้าบาติก เป็นการทำผ้าเช็ดหน้า ถุงผ้า กระเป๋าสะพาย และที่ได้รับความนิยมอีกอย่างหนึ่งคือการแพ้นท์ผ้าปาเต๊ะซึ่งนักท่องเที่ยวมักจะซื้อกลับไปเป็นของฝากของที่ระลึก...”

ภาพที่ 4.25 ขั้นตอนการทำผ้าบาติก

4.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

การศึกษาความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประชาชนในตำบลเกาะสุกรทั้ง 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเสียมไหม บ้านแหลม บ้านทุ่ง และบ้านหาดทรายทอง จำนวน 250 คน ด้วยแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนใน 5 ด้าน คือ 1) ด้านการมีส่วนร่วม 2) ด้านการบริหารจัดการ 3) ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังตารางที่ 4.4 – 4.17

ตารางที่ 4.4 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = 250)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	96	38.4
หญิง	154	61.6
ที่อยู่อาศัย		
หมู่ที่ 1 บ้านเสียมไหม	60	24.0
หมู่ที่ 2 บ้านแหลม	68	27.2
หมู่ที่ 3 บ้านทุ่ง	42	16.8
หมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายทอง	80	32.0
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	7	2.8
20 – 30 ปี	23	9.2
31 – 40 ปี	45	18.0
41 – 50 ปี	53	21.2
51 – 60 ปี	52	20.8
มากกว่า 60 ปี	70	28.0
อาชีพ		
เกษตรกร/ประมง	108	43.2
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	49	19.6
รับจ้าง	52	20.8
นักเรียน/นักศึกษา	6	2.4
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	3	1.2
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	23	9.2
อื่น ๆ	9	3.6

การศึกษาความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 250 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 154 คน คิดเป็นร้อยละ 61.6 เพศชายจำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 38.4 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่หมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายทองจำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 หมู่ที่ 2 บ้านแหลม จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 27.2 หมู่ที่ 1 บ้านเสียมไหม้ จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 24.0 และหมู่ที่ 3 บ้านทุ่ง จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 16.8 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 28.0 รองลงมาอายุ 41 – 50 ปี จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 21.2 อายุ 51 – 60 ปี จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 20.8 อายุ 31 – 40 ปี จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 18.0 อายุ 20 – 30 ปี จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 9.2 และอายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 2.8 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม/ประมง จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 43.2 รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 20.8 อาชีพค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 19.6 ไม่ได้ประกอบอาชีพ จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 9.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 จำนวนและร้อยละของการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

การเข้าร่วมกิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน		
ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม	58	23.2
เข้าร่วมกิจกรรม	192	76.8
รวม	250	100.0

จากตารางที่ 4.5 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 58 คน ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 23.2 และกลุ่มตัวอย่างจำนวน 192 คน ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 76.8 โดยกิจกรรมที่ประชาชนเข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นพิธีกรรมทางศาสนาวันฮารีรายอ และกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์อาหารพื้นถิ่นแกงไก่ตายาย และการทำขนมพื้นบ้าน เป็นต้น

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ด้านการมีส่วนร่วม

ด้านการมีส่วนร่วม	\bar{X}	SD.	ระดับ
1. ชุมชนมีการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายให้กลับมาอยู่ในวิถี ชุมชน	3.31	0.853	ปานกลาง
2. มีส่วนร่วมในการเผยแพร่และอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	2.99	0.811	ปานกลาง
3. เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	2.95	0.888	ปานกลาง
4. คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและ อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	3.51	0.915	มาก
ภาพรวม	3.19	0.867	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.6 เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ในด้านการมีส่วนร่วมพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.19$, SD. = 0.867) และเมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมเป็นรายด้าน พบว่า คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.51$, SD. = 0.915) รองลงมาประชาชนคิดว่าชุมชนควรมีการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายให้กลับมาอยู่ในวิถีชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$, SD. = 0.853) ประชาชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.99$, SD. = 0.811) และประชาชนในตำบลเกาะสุกรเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอย่างสม่ำเสมออยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.95$, SD. = 0.888) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรด้านการบริหารจัดการ

ด้านการบริหารจัดการ	\bar{X}	SD.	ระดับ
1. ชุมชนมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	3.45	0.739	มาก
2. ชุมชนมีการจัดประกวดแข่งขันภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอย่างต่อเนื่อง	2.69	1.069	ปานกลาง
3. ควรจัดให้มีหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนเข้ามาส่งเสริม สนับสนุนและให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนให้ยังคงอยู่	3.96	0.818	มาก
ภาพรวม	3.37	0.875	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.7 เมื่อพิจารณาความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ในด้านการบริหารจัดการ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนด้านการบริหารจัดการในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$, $SD. = 0.875$) และเมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นในด้านการบริหารจัดการเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนคิดว่าควรจัดให้มีหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนและให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนให้ยังคงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$, $SD. = 0.818$) รองลงมา ได้แก่ ชุมชนควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอย่างสม่ำเสมออยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.45$, $SD. = 0.739$) และมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนในการจัดประกวดแข่งขันภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.69$, $SD. = 1.069$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	\bar{X}	SD.	ระดับ
1. ชุมชนมีการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจาก ปราชญ์ ผู้รู้ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเพื่อเป็นการ สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	3.13	0.935	มาก
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมีคุณค่าและ มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนใน ชุมชนเป็นอย่างมาก	3.74	0.678	มาก
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมีส่วนช่วยให้ เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนใน ชุมชน	3.74	0.770	มาก
ภาพรวม	3.54	0.794	มาก

จากตารางที่ 4.8 เมื่อพิจารณาความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ในด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนด้านการ
เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$, SD. = 0.794) และเมื่อพิจารณา
ระดับการมีส่วนร่วมด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนคิดว่าภูมิปัญญา
ท้องถิ่นของชุมชนมีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมากอยู่ใน
ระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$, SD. = 0.678) รองลงมาคิดว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมีส่วนช่วยให้เกิด
การสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$, SD. = 0.770) และประชาชน
คิดว่าชุมชนควรมีการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ ผู้รู้ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเพื่อเป็นการสืบทอด
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.13$, SD. = 0.935) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	\bar{X}	SD.	ระดับ
1. ชุมชนมีการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.14	0.761	ปานกลาง
2. ชุมชนมีการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	3.42	0.753	ปานกลาง
3. การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังสูญหายหรือสูญหายไปแล้วนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้	3.53	0.701	มาก
4. ควรมีการสนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้ชม	4.17	0.716	มาก
ภาพรวม	3.57	0.733	มาก

จากตารางที่ 4.9 เมื่อพิจารณาความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ในด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$, SD. = 0.733) และเมื่อพิจารณาระดับการมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนคิดว่าควรมีการสนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้ชมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$, SD. = 0.716) รองลงมาคิดว่าการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังสูญหายหรือสูญหายไปแล้วนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้ ($\bar{X} = 3.53$, SD. = 0.701) และชุมชนมีการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$, SD. = 0.753) และชุมชนมีการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$, SD. = 0.761) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	\bar{X}	SD.	ระดับ
1. ชุมชนมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่สมาชิกในชุมชน	3.31	0.759	ปานกลาง
2. มีการบอกเล่า อธิบาย หรือถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือประสบการณ์ที่สั่งสมให้แก่คนรุ่นใหม่	3.31	0.738	ปานกลาง
3. มีการสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและนำไปเผยแพร่ไปสู่การสร้างงานสร้างอาชีพ	3.34	0.749	ปานกลาง
4. มีการเผยแพร่แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ	3.56	0.727	มาก
5. ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความร่วมใจในการขยายผลภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คนในชาติและเป็นที่รู้จัก	4.12	0.787	มาก
ภาพรวม	3.53	0.752	มาก

จากตารางที่ 4.10 เมื่อพิจารณาความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ในด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.53$, SD. = 0.752) และเมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนคิดว่าควรส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความร่วมใจในการขยายผลภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คนในชาติและเป็นที่รู้จักอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, SD. = 0.787) รองลงมาคือ ควรมีการเผยแพร่แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$, SD. = 0.727) และคิดว่าควรมีการสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและนำไปเผยแพร่ไปสู่การสร้างงานสร้างอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.34$, SD. = 0.749) คิดว่าควรมีการบอกเล่า อธิบาย หรือถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือประสบการณ์ที่สั่งสมให้แก่คนรุ่นใหม่อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$, SD. = 0.738) และคิดว่าชุมชนควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่สมาชิกในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$, SD. = 0.759) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรในภาพรวม

การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	\bar{X}	SD.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านการมีส่วนร่วม	3.19	0.867	ปานกลาง	5
2. ด้านการบริหารจัดการ	3.37	0.875	ปานกลาง	4
3. ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.54	0.794	มาก	2
4. ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.57	0.733	มาก	1
5. ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.53	0.752	มาก	3
ภาพรวม	3.44	0.804	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.44$, SD. = 0.804) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรในด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมากที่สุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$, SD. = 0.733) รองลงมาที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.54$, SD. = 0.794) ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.53$, SD. = 0.752) และมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ($\bar{X} = 3.37$, SD. = 0.875) และด้านการมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 3.19$, SD. = 0.867) ตามลำดับ

ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรจำแนกตามเพศ แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรกับเพศ

เพศ	จำนวน (คน)	\bar{X}	SD.	t	Sig.
ชาย	96	3.39	0.469	-1.066	.288
หญิง	154	3.47	0.539		

จากตารางที่ 4.12 การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรกับเพศ พบว่า ประชาชนตำบลเกาะสุกรเพศชายและเพศหญิงมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ไม่แตกต่างกัน (Sig. = .288)

การเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรจำแนกตามที่อยู่อาศัย อายุ อาชีพ การเข้าร่วมกิจกรรม แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.13 – 4.17

ตารางที่ 4.13 การเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรจำแนกตามที่อยู่อาศัย

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	3	4.422	1.474	5.917	.001*
ภายในกลุ่ม	246	61.273	.249		
รวม	249	65.695			

* $p \leq .05$

จากตารางที่ 4.13 การเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จำแนกตามที่อยู่อาศัย พบว่า ประชาชนตำบลเกาะสุกรใน 4 หมู่บ้าน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และได้ทำการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least significant difference test) ได้ผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 การเปรียบเทียบรายคู่ของค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรจำแนกตามที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัย	\bar{X}	หมู่ที่ 1	หมู่ที่ 2	หมู่ที่ 3	หมู่ที่ 4
		3.28	3.56	3.62	3.37
หมู่ที่ 1	3.28	-	-.281*	-.347*	-.088
หมู่ที่ 2	3.56	-	-	-.065	.194*
หมู่ที่ 3	3.62	-	-	-	.259*
หมู่ที่ 4	3.37	-	-	-	-

จากตารางที่ 4.14 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีการทดสอบ LSD พบว่า ประชาชนตำบลเกาะสุกรใน 4 หมู่บ้าน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังแตกต่างกัน 3 คู่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนี้

ประชาชนที่อยู่อาศัยหมู่ที่ 1 บ้านเสียมไหม กับหมู่ที่ 2 บ้านแหลม มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรแตกต่างกัน

ประชาชนที่อยู่อาศัยหมู่ที่ 1 บ้านเสียมไหม กับหมู่ที่ 3 บ้านทุ่ง มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรแตกต่างกัน

ประชาชนที่อยู่อาศัยหมู่ที่ 2 บ้านแหลม กับหมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายทอง มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรแตกต่างกัน

ประชาชนที่อยู่อาศัยหมู่ที่ 3 บ้านทุ่ง กับหมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายทอง มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.15 การเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรจำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	5	1.803	.361	1.377	.233
ภายในกลุ่ม	244	63.892	.262		
รวม	249	65.695			

* $p \leq .05$

จากตารางที่ 4.15 การเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จำแนกตามอายุ พบว่า ประชาชนตำบลเกาะสุกรที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.16 การเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรจำแนกตามอาชีพ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	6	1.463	.244	.922	.480
ภายในกลุ่ม	243	64.232	.264		
รวม	249	65.695			

* $p \leq .05$

จากตารางที่ 4.16 การเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จำแนกตามอาชีพ พบว่า ประชาชนตำบลเกาะสุกรที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.17 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ
ตำบลเกาะสุกรกับการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

การเข้าร่วมกิจกรรม	จำนวน (คน)	\bar{X}	SD.	t	Sig.
ไม่เคย	58	3.25	0.589	-3.207	.002
เคย	192	3.49	0.476		

จากตารางที่ 4.17 การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรกับการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน พบว่า ประชาชนที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนกับประชาชนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการสอบถามประชาชนในตำบลเกาะสุกรในประเด็นที่เกี่ยวกับความต้องการให้หน่วยงานจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร สรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. อยากให้มีการสร้างงานสร้างอาชีพหลากหลายให้มากขึ้น
2. จัดหน่วยงานทางราชการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแข่งขันทำขนมพื้นบ้าน การแข่งขันทำแกงไก่ตายาย

3. อยากรให้มีการจัดกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนำปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้อาวุโส ในชุมชนได้บอกเล่าเรื่องราว หรือสาธิตการทำขนมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาเด่น ๆ ของชุมชน ให้แก่เยาวชน
4. อยากรให้มีการฟื้นฟูหมอยา หมอพื้น การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน รวมถึงส่งเสริมการจัด กิจกรรมทางศาสนา เช่น กิจกรรมวันฮารีรายอ พิธีเข้าสุนัต การเผากระดาษ
5. อยากรให้มีการจัดศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชน หรือตลาดสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

4.4 การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร

การศึกษาวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เป็นการศึกษาวิถีชุมชนและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร และได้จัดกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกรให้แก่เยาวชนและประชาชนในชุมชน เพื่อได้ศึกษาเรียนรู้วิถีชุมชน วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร ณ โรงเรียนหาดทรายทอง หมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายทอง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยมีกิจกรรมฐานการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ได้แก่ การสาธิตการทำขนมพื้นบ้าน แกงไก่ตายาย การทำผ้าบาติก เครื่องแกงตำมือ เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง

ภาพที่ 4.26 การจัดนิทรรศการผลงานวิจัย

ภาพที่ 4.27 การบรรยายภาคการ จัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ณ โรงเรียนหาดทรายทอง หมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายทอง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชุมชนและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร และถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร

การศึกษาวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โดยศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับบริบทชุมชนและข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิโดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ตัวแทนชุมชน ตัวแทนประชาชนในพื้นที่ตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยการสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรใน 6 ด้าน ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและโภชนาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนมอบพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม รวมถึงศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

5.1 สรุปผลการวิจัย

ตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเสียมไหม บ้านแหลม บ้านทุ่ง และบ้านหาดทรายทอง เป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทางด้านภูมิศาสตร์และลักษณะทางกายภาพ นอกจากนี้ ชุมชนเกาะสุกรยังมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลายในด้านต่าง ๆ มีความเข้มแข็งทางด้านอาชีพและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

5.1.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการดำเนินวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ มีการปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมวัฒนธรรมของชุมชน องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรที่โดดเด่นและควรค่าแก่การสืบสานและอนุรักษ์ แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม ประชาชนในชุมชนตำบลเกาะสุกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกแตงโม “แตงโมเกาะสุกร” เป็นแตงโมที่มีชื่อเสียงและมีรสชาติที่ดีที่สุดของจังหวัดตรัง เนื่องจากเกาะสุกรมีสภาพพื้นที่ อุณหภูมิ สภาพอากาศ และลักษณะดินที่เป็นดินทรายซึ่งเหมาะสำหรับการเจริญเติบโตของแตงโม ทำให้ได้แตงโมที่มีรสชาติหวาน กรอบ และเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากแตงโมในพื้นที่อื่น การปลูกแตงโมในพื้นที่เกาะสุกร ประกอบด้วย 3 ช่วง คือ แตงโมคันทนา แตงโมชายหาด และแตงโมในนา โดยแตงโมคันทนาจะเริ่มปลูกช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนตุลาคม แตงโมชายหาด จะปลูกในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม ส่วนแตงโมในนา จะปลูกในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม แต่แตงโมที่นิยมบริโภคมากที่สุดคือแตงโมชายหาด เป็นประจำในทุก ๆ ปีจะมีนักท่องเที่ยวและประชาชนเฝ้ารอฤดูกาลเก็บเกี่ยวแตงโมจากเกาะสุกร เพื่อนำมาบริโภค ภูมิปัญญาท้องถิ่นการปลูกแตงโมเกาะสุกร พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติ เช่น มูลขี้ควาย และใช้วิธีการกำจัดศัตรูพืช กำจัดหนอน เพลี้ยจักจั่น ด้วยพืชสมุนไพรโดยไม่ใช้สารเคมี เช่น ข่าแก่ ใบสะเดา บอระเพ็ด ขี้เหล็ก หอมแดง ยาเส้น น้ำด่างขี้เถ้า น้ำส้มสายชู ต้มรวมกันแล้วฉีดเพื่อกำจัดแมลงที่รบกวนการเจริญเติบโตของแตงโม และใช้ระยะเวลาประมาณ 60 วัน ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อออกจำหน่ายได้

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร ปลิงกาหมาดถูกนำมาใช้ประโยชน์ในหลายลักษณะสามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายอย่าง เช่น แกงคั่วกาหมาด ยำกาหมาด โดยส่วนใหญ่เชื่อกันว่าปลิงกาหมาดมีคุณสมบัติเป็นยาบำรุงกำลังที่ให้โปรตีนสูง นอกจากนี้ชาวบ้านได้นำปลิงกาหมาดมาผ่าลำตัวเอาลำไส้ออก ล้างทำความสะอาด นำไปต้มแล้วดองในน้ำผึ้ง หรือดองเหล้าขาว สามารถนำมาใช้เป็นยาในการรักษาโรคต่าง ๆ เช่น โรคเบาหวาน กล้ามเนื้ออ่อนแรง ไขมันอุดตันในเส้นเลือด และช่วยให้เจริญอาหาร นอกจากนี้ น้ำมันจากปลิงกาหมาดมีสรรพคุณที่เป็นประโยชน์ในการรักษาแผลสด แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ทาแก้คัน เชื้อราบนหนังศีรษะ รักษาโรคริดสีดวงทวาร

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและโภชนาการ แกงไก่ตายายเป็นอาหารพื้นถิ่นที่ขึ้นชื่อและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร ในอดีตจะทำแกงไก่ตายายเพื่อเป็นการรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว แต่ในปัจจุบันชาวบ้านจะทำแกงไก่ตายายในงานบุญ งานเทศกาลสำคัญต่าง ๆ แกงไก่ตายายจะมีรสชาติอร่อยและมีกลิ่นหอมของเครื่องแกงและเครื่องเทศซึ่งเป็นสูตรเฉพาะของชุมชนเกาะสุกร นอกจากนี้ยังมีการทำเครื่องแกงตำมือ ซึ่งเป็นสินค้าชุมชนที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนตำบลเกาะสุกร เนื่องจากมีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่โดดเด่นแตกต่างจากเครื่องแกงในพื้นที่อื่น ๆ เพราะมีรสชาติเข้มข้นของเครื่องเทศหลากหลายชนิดตามแบบฉบับของทางภาคใต้ ภูมิปัญญาเครื่องแกงตำมือจะมีวัตถุดิบหลัก ได้แก่ ขมิ้นพริกแห้ง ตะไคร้ พริกไทยดำ กระเทียม กะปิ และเกลือป่น เป็นต้น นำมาผลิตเครื่องแกงต่าง ๆ คือ แกงกะทิ แกงส้ม แกงคั่ว และผัดเผ็ด โดยมีคุณสมบัติเด่น คือ ไม่ใส่สารกันบูด และสามารถเก็บไว้ได้นานถึง 3 เดือน

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนมพื้นบ้าน ขนมตาทายาบเป็นขนมพื้นบ้านที่ขึ้นชื่อและเป็นเอกลักษณ์อย่างยิ่งของชุมชนเกาะสุกร ในสมัยก่อนนิยมทำขนมเพื่อต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง หรือเทศกาลสำคัญต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันชาวบ้านจะทำขายทั่วไปในช่วงเช้าของทุกวัน ขนมตาทายาบจะมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือ เป็นขนมที่มีสีเขียวธรรมชาติจากใบเตย รสชาติจะหวานหอมจากมะพร้าวและน้ำตาลอ้อย ซึ่งเมื่อรับประทานพร้อมกับเครื่องดื่มจะทำให้กลมกล่อมยิ่งขึ้น

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง ปลาวงหรือปลาดอกไม้ จะใช้ปลาพื้นถิ่นที่เรียกว่า ปลาจิ้งม้อง นำมาตัดหาง ตัดเฉียงด้านข้างลำตัวออก แล่ปีกทั้งสองข้างของปลาจิ้งม้องออกเป็น 2 ส่วน แล้วกรีดเนื้อปลาออกเป็นริ้ว ๆ สลับไปมาให้มีขนาดเท่า ๆ กัน จากนั้น นำมาแช่น้ำเกลือ แล้วนำมาจัดวางเรียงต่อกันเป็นแผงกลม ตากแดดจัดประมาณ 1 – 2 วัน จนปลาแห้งสนิทจะได้ปลาวงหรือปลาดอกไม้พร้อมทอดรับประทาน นอกจากนี้ ชุมชนตำบลเกาะสุกรได้มีผลิตภัณฑ์แปรรูปจากปูม้า “จ๊อบปู” ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าใหม่ของชุมชน จ๊อบปูเกาะสุกร มีความโดดเด่นที่คุณภาพของวัตถุดิบเนื่องจากใช้วัตถุดิบหลักคือ เนื้อปูม้าสด ๆ จากพื้นที่เกาะสุกรนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของฝากสำหรับจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ประมงชุมชนและสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากการจัดจำหน่าย

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม การทำบาติกและปาเต๊ะแพ้นท์ โดยเขียนลวดลายด้วยเทียนเขียนผ้าเพื่อปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสี และใช้วิธีการแต้มหรือระบายลวดลายที่ต้องการให้ติดสี ผ้าบาติกของชุมชนเกาะสุกรนักท่องเที่ยวมักจะซื้อกลับไปเป็นของฝากของที่ระลึก

5.1.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

จากการศึกษาความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประชาชนในตำบลเกาะสุกรทั้ง 4 หมู่บ้าน จำนวน 250 คน ด้วยแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนใน 5 ด้าน คือ 1) ด้านการมีส่วนร่วม 2) ด้านการบริหารจัดการ 3) ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 5) ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อาศัยอยู่หมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายทอง ส่วนใหญ่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการทำประมง โดยส่วนใหญ่ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมาได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโดยกิจกรรมที่เข้าร่วม คือ กิจกรรมพิธีกรรมทางศาสนาวันฮารีรายอ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรในด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมากที่สุดอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการบริหารจัดการและด้านการมีส่วนร่วม ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาด้านการมีส่วนร่วมเป็นรายด้าน พบว่า คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอยู่ในระดับมาก รองลงมาประชาชนคิดว่าชุมชนควรมีการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายให้กลับมาอยู่ในวิถีชุมชน และประชาชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการบริหารจัดการ พบว่า ประชาชนคิดว่าควรจัดให้มีหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนและให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนให้ยังคงอยู่ รองลงมา ได้แก่ ชุมชนควรมีการ

ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอย่างสม่ำเสมออยู่ในระดับมาก และมีส่วนร่วมกับชุมชนในการจัดประกวดแข่งขันภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ประชาชนคิดว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก รองลงมาคิดว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมีส่วนช่วยให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน และชุมชนควรมีการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ ผู้รู้ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ส่วนในด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ประชาชนคิดว่าควรมีการสนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้ชม รองลงมาคิดว่าการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังสูญหายหรือสูญหายไปแล้วนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้ และชุมชนควรมีการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน และในด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ประชาชนคิดว่าควรส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความร่วมใจในการขยายผลภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คนในชาติและเป็นที่ยึดอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ควรมีการเผยแพร่แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ และคิดว่าควรมีการสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและนำไปเผยแพร่ไปสู่การสร้างงานสร้างอาชีพ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร และศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังสามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร เป็นความรู้หรือประสบการณ์เดิมที่ได้รับการถ่ายทอดสืบทอดกันมาซึ่งเกิดจากประสบการณ์เดิมหรือผสมผสานกับความรู้ใหม่ ๆ นำมาพัฒนาปรับปรุง และประยุกต์ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน สอดคล้องกับการศึกษาของฉวีวรรณแจ่มหมวก (2545) ที่อธิบายไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจมาจากองค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิต ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญามีความเด่นชัดในหลายด้าน นอกจากนี้ การศึกษาของจารีรัตน์ ปรกแก้ว (2542) ได้แบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวคิดวิถีชีวิตโดยทั่วไปของมนุษย์ประกอบด้วยภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตหรือปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น การเกษตร และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มสังคม เช่น ประเพณีทางสังคม การละเล่นพื้นบ้าน และศักรินทร์ ชนประชา และนริศรา วัฒนสิน (2557) ได้จำแนกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน เช่น ภูมิปัญญาด้านการเกษตร ภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมในชุมชน รวมถึงภูมิปัญญาด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกรในด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก และประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าชุมชนควรมีการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายให้กลับมาอยู่ในวิถีชุมชน ควรจัดให้มีหน่วยงาน

ภาครัฐหรือภาคเอกชนเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนและให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน และชุมชนควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอย่างสม่ำเสมอและชุมชนควรจัดกิจกรรมให้มีการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ ผู้รู้ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน และประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าควรมีการสนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และชุมชนควรมีการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของชานนท์ วิสุทธิชานนท์ (2557) พบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพของครอบครัว ทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านบางส่วนยังคงมีรุ่นลูกรุ่นหลานสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ภูมิปัญญาส่วนหนึ่งในปัจจุบันแทบจะไม่มีและไม่มีผู้สืบทอดต่อแล้ว เพราะอิทธิพลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาแทรกแซงจนภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นคงเหลืออยู่เพียงคำบอกเล่าเท่านั้น ในการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ พบว่า การสร้างกลุ่มอนุรักษ์ของแต่ละภูมิปัญญา การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและสถาบันทางศาสนา เป็นสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะและการแสดงความคิดเห็นที่สามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ได้

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานภาครัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจัดกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โดยการนำปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโสในชุมชน ได้บอกเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาของชุมชนให้กับคนรุ่นหลัง รวมถึงจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสืบสานและฟื้นฟูให้ภูมิปัญญายังคงอยู่ในชุมชน
2. ในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน สิ่งสำคัญคือทายาทของผู้สืบทอด หากไม่มีทายาทในการสืบทอด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาควรจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้าน ๆ ของชุมชนและให้เยาวชนคนรุ่นหลังของชุมชนได้เรียนรู้

บรรณานุกรม

- กนกพร ฉิมพลี. (2555). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาพัฒนาสังคมและการจัดการสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กรมวิชาการ. (2540). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2551). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น**. กลุ่มงานภูมิปัญญาท้องถิ่น สำนักพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร.
- กัลยานี ปฎิมาพรเทพ. (2541). หลักสูตรท้องถิ่นเครื่องมือจัดการศึกษาของชุมชน. **วารสารวิชาการ** 1(10): 29 – 33.
- กิตติพิศ ศิริสูตร. (2538). การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการมใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารีรัตน์ ปรกแก้ว. (2542). ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตท้องถิ่นบุรีรัมย์. **วารสารทางวิชาการราชภัฏบุรีรัมย์ ฉบับปฐมฤกษ์**.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2538). **วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน**. มหาสารคาม: โรงพิมพ์สิริธรรมออฟเซ็ท.
- ฉวีวรรณ แจ่มหมวก. (2545). **กระบวนการคิดสู่ความสำเร็จจากประสบการณ์จริงของครูภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทส่งเสริมการศึกษาและจริยธรรม.
- ชวน เพชรแก้ว. (2547). การยกระดับและการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานการณ์ปัจจุบัน. **สารภาษาไทย** 3(3): 14-23.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2553). **การจัดการเรียนรู้แนวใหม่**. นนทบุรี: สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชานนท์ วิสุทธิชานนท์. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ดวงฤทัย อรรถแสง. (2552). กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมธรรมชาติ. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นที พงษ์ดนตรี. (2544). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตสาขาการศึกษาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นิคม ชมพูลง. (2548). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้**. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- นิตยา เกตุครุฑ. (2550). รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาไม้ผล ตำบลนานกกก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

- นิตี เอียวศรีวงศ์. (2536). **การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2550). **ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพพรรณ เกียรติโชติชัย. (2541). **กิจกรรมการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์การพิมพ์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2542). **ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ และกันยานุช เทาประเสริฐ. (2547). **ตำราการแพทย์พื้นบ้านล้านนาสาขาหมอยา** ภายภาพบำบัด. ชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่าภาคเหนือ วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- วันชัย ดนัยตโมนุท. (2543). **การกระจายอำนาจ การบริหารการศึกษา: ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- วารุณี พงษ์ภิญโญ. (2545). **ภูมิปัญญาชาวบ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาบ้านอัมพวัน หมู่ที่ 8 ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- วิจารณ์ พานิช. (2557). **การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.
- วิไลพรรณ ใจเพ็ชร. (2552). **ภูมิปัญญาการปลูกกล้วยของชาวยอง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศักรินทร์ ชนประชา และนริศรา วัฒนสิน. (2557). **การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาการทอผ้าเกาะยอจังหวัดสงขลาและการทอผ้านาหมื่นศรีจังหวัดตรัง**. วิทยานิพนธ์การศึกษานอกระบบเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ศิริประภา โคบายาชี. (2555). **การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการจักสานผลิตภัณฑ์จากผักตบชวาของกลุ่มแม่บ้าน หมู่บ้านต่อมดง ตำบลบ้านต่อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา**. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ศุภวัลย์ พลายน้อย. (2551). **นานาวิถีวิทยาการถอดบทเรียน. โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสนับสนุนทางวิชาการด้านการติดตามประเมินผลและการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการโครงการอย่างมีส่วนร่วม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล**.
- ศูนย์การศึกษาภูมิปัญญาอีสาน-ล้านช้าง. (2550). **ภูมิปัญญาท้องถิ่น**. แหล่งที่มา: http://www.ksu.ac.th:8000/bai_laen/wd.html, 10 กรกฎาคม 2563.
- สมาคมอาสาสมัครนานาชาติเพื่อพัฒนาสังคม. (มปป). **โครงการค่ายระยะยาวเกาะสุกร เกาะแห่งการเรียนรู้ สูโลกกว้าง สร้างทักษะการสื่อสารและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ**. แหล่งที่มา: <http://www.dalaa-thailand.com/wordpress/kohsukorn>, 10 กรกฎาคม 2563.
- สามารถ จันทร์สุรย์. (2536). **ภูมิปัญญากับการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา.

- สิริกร ไชยมา. (2544). **ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตชาวล้านนา**. แพร์: แพร์ไทยอุตสาหกรรมพิมพ์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2529). **คืนสู่รากเง้า ทางเลือกและทัศนวิจารย์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: เทียนวรรณ.
- เสรี พงศ์พิศ. (2546). **แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา.
- สำนักงานการพัฒนากระบบราชการและสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2553). **กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process)**. แหล่งที่มา: http://network.moph.go.th/km_ict/?p=392, 10 กรกฎาคม 2563.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ
- สุนิตดา ชูสวัสดิ์. (2555). **ภูมิปัญญาชาวบ้านต่ออาคารสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโหล๊ะหาร อำเภอบ้านบอง จังหวัดพัทลุง**. รายงานวิจัยสาขาวิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- อรธ ปันคำ. (2557). **สภาพการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลโนนสูงเปลือย อำเภอสรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู**. การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร. (2563). **แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2561 – 2565) เพิ่มเติมครั้งที่ 1 พ.ศ. 2563**. องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร. (2558). **สภาพและข้อมูลพื้นฐาน ตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง**. แหล่งที่มา: <http://www.kohsukorn.go.th/general3.php>, 10 กรกฎาคม 2563.
- อภิชาติ ใจอารีย์. (2557). **รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี**. *วารสารการเมืองการปกครอง* 4(2): 241 – 258.
- เอกชัย พุ่มดวง. (2551). **การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน**. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์* 16(2): 94 – 104.
- เอี่ยม ทองดี. (2542). **มรดกธรรมชาติกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภาษาและวัฒนธรรม**. เอกสารประกอบวิชาการ ภพช. 511.
- อุษณีย์ เสือดี. (2549). **การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Brundage, D.H. and Mackeracher, D. (1980). **Adult Learning Principles and their Application to Program Planning**. Toronto: The Ontario Institute for Studies in Education.
- Dalkir, K. (2005). **Knowledge Management in Theory and Practice**. Burlington, MA: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Tiwana, A. (2003). **The Knowledge Management Toolkit: Practical Techniques for Building a Knowledge Management System**. Atlanta: Prentice-Hall.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง”

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ข้อมูลของท่านจะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเท่านั้น จะไม่ส่งผลกระทบต่อท่าน และผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้เป็นอย่างสูง

- 1. ชื่อ-สกุล ผู้ให้ข้อมูล.....
- 2. ที่อยู่.....
- 3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคนิคทางการเกษตร การปรับใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร รวมถึงการทำการเกษตรบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน รวมถึงการใช้สมุนไพร การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและโภชนาการ หมายถึง ความสามารถในการเลือกสรรปรุงแต่ง หรือวิธีการประกอบอาหารที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษทำให้เกิดเป็นประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนมพื้นบ้าน หมายถึง ความรู้ ความสามารถด้านการทำขนมพื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ที่อาจเกี่ยวข้องกับ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อศาสนา หรือพิธีกรรมต่าง ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง หมายถึง ความสามารถในการปรุงแต่ง การประกอบอาหาร วิธีการถนอมอาหาร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การคัดสรรวัตถุดิบ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ประมง โดยผสมผสานวิธีการดั้งเดิมร่วมกับการพัฒนาวิธีการใหม่ที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของอัตลักษณ์หรือความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม หมายถึง ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การวาดภาพ จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรีทัศนศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และการนันทนาการ เป็นต้น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่านต้องการให้หน่วยงานส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในประเด็นใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถาม

เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะสุกร

แบบสอบถามนี้เป็นการศึกษาวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ของตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ข้อมูลของท่านจะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่านั้น จะไม่ส่งผลกระทบต่อ ใดๆ ต่อท่าน และผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้เป็นอย่างสูง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ หรือได้รับการถ่ายทอดต่อ ๆ กันในชุมชน เช่น ด้านเกษตรกรรม (เช่น การปลูกแตงโม/ปลูกข้าว/ทำประมง) ด้านศิลปวัฒนธรรม (เช่น พิธีส่นต์/ฮาลีรายอ) ด้านสมุนไพร (เช่น หมอพื้นบ้าน) ด้านอาหารโภชนาการ (เช่น แกงไก่ตายาย/ขนมตาหยาบ) เป็นต้น

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน หน้าข้อความที่เกี่ยวกับตัวท่านเอง

1. เพศ

- 1) ชาย 2) หญิง

2. ที่อยู่อาศัย

- 1) หมู่ที่ 1 บ้านเสียมไหม 2) หมู่ที่ 2 บ้านแหลม
 3) หมู่ที่ 3 บ้านทุ่ง 4) หมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายทอง

3. ปัจจุบันท่านมีอายุ

- 1) ต่ำกว่า 20 ปี 2) 20 – 30 ปี 3) 31 – 40 ปี
 4) 41 – 50 ปี 5) 51 – 60 ปี 6) มากกว่า 60 ปี

4. อาชีพ

- 1) เกษตรกรรม/ประมง 2) ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว 3) รับจ้าง
 4) นักเรียน/นักศึกษา 5) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ 6) ไม่ได้ประกอบอาชีพ
 7) อื่น ๆ (ระบุ).....

5. ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนหรือไม่

- 1) ไม่เคย 2) เคย ระบุกิจกรรม.....

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ประเด็น	ระดับการมีส่วนร่วม/ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ด้านการมีส่วนร่วม					
1.1) ชุมชนมีการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายให้กลับมาอยู่ในวิถีชุมชน					
1.2) ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน					
1.3) ท่านเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ					
1.4) คนในชุมชนของท่านมีส่วนร่วมในการดูแลและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน					
2. ด้านการบริหารจัดการ					
2.1) ชุมชนของท่านมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร/กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ					
2.2) ชุมชนมีการจัดประกวด/แข่งขันภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอย่างต่อเนื่อง					
2.3) ท่านคิดว่าควรจัดให้มีหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนได้เข้ามาส่งเสริม สนับสนุน และให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนให้ยังคงอยู่					
3. ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
3.1) ชุมชนของท่านมีการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ ผู้รู้ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน					
3.2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก					
3.3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมีส่วนช่วยให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน					

ประเด็น	ระดับการมีส่วนร่วม/ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
4. ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
4.1) ชุมชนของท่านมีการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น					
4.2) ชุมชนมีการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน					
4.3) การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังสูญหายหรือสูญหายไปแล้วนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้					
4.4) ควรมีการสนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้ชม					
5. ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น					
5.1) ชุมชนมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่สมาชิกในชุมชน					
5.2) มีการบอกเล่า อธิบาย หรือถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือประสบการณ์ที่สั่งสมให้แก่คนรุ่นใหม่					
5.3) มีการสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและนำไปเผยแพร่ไปสู่การสร้างงาน สร้างอาชีพ					
5.4) มีการเผยแพร่แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ					
5.5) ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความร่วมใจในการขยายผลภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คนในชาติและเป็นที่รู้จัก					

ตอนที่ 3 ความต้องการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลเกาะสุกร

คำชี้แจง โปรดเขียนข้อความลงในช่องว่าง

1. ท่านต้องการให้หน่วยงานจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในประเด็นใดบ้าง

.....

.....

.....

2. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม

รายนามผู้ให้ข้อมูล

- ◆ คุณราตรี จิตรหลัง นายกองค้การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร
- ◆ คุณยงยุทธ ไชยมล เลขานุการนายกองค้การบริหารส่วนตำบลเกาะสุกร
- ◆ คุณธวัชชัย ไข่มุสิก ผู้ให้ข้อมูลการปลูกแตงโมเกาะสุกร
- ◆ คุณอารี ชุมคง ผู้ให้ข้อมูลปลิงกาหมาด
- ◆ คุณเจียม ศรีสุวรรณ ผู้ให้ข้อมูลแกงไก่ตายาย
- ◆ คุณบุหลาด เสียมไหม ผู้ให้ข้อมูลเครื่องแกงตำมือ
- ◆ คุณนงเยาว์ เจะสา ผู้ให้ข้อมูลขนมตาหยาบ
- ◆ คุณสุนัน สันห์พานิชกิจ ผู้ให้ข้อมูลขนมตาหยาบ
- ◆ คุณจุรี สันห์พานิชกิจ ผู้ให้ข้อมูลขนมตาหยาบ
- ◆ คุณอุษา หลังปุเต๊ะ ผู้ให้ข้อมูลปลาวง/ปลาดอกไม้
- ◆ คุณเยาวลักษณ์ ไชยมล ผู้ให้ข้อมูลจ๊อบูเกาะสุกร
- ◆ คุณสุภาพร เต็นหลี่ ผู้ให้ข้อมูลผ้าบาติกเกาะสุกร

คณะผู้วิจัย

ดร.สุตคณีน ฤ ษณอง

สาขาศึกษาทั่วไป

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประภาศรี ศรีชัย

สาขาศึกษาทั่วไป

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง

ดร.วิกิจ ฝินรับ

สาขาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์ประมง

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง

ภาพประทับใจจากการลงพื้นที่ชุมชนตำบลเกาะสุกร

